

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Úvěrování obyvatelstva a zastropování RPSN

Daniel Borůvka

**Bakalářská práce
2015**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Daniel Borůvka
Osobní číslo: E12029
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Veřejná ekonomika a správa: Ekonomika pro kriminalisty a celníky
Název tématu: Úvěrování obyvatelstva a zastropování RPSN
Zadávací katedra: Ústav ekonomických věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je provedení analýzy struktury úvěrování obyvatelstva v ČR. V rámci práce bude provedena i rešerše názorů odborných institucí na případné zavedení zastropování RPSN v ČR. Bude vypracován i stručný přehled způsobů limitování úrokových sazeb či sazeb RPSN ve vybraných státech.

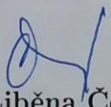
Osnova:

- Popis struktury finančního trhu v ČR.
- Popis úvěrových produktů nabízených finančními institucemi.
- Přehled názorů odborníků na případné zavedení zastropování RPSN v ČR a způsoby limitování úrokových sazeb či sazeb RPSN v zahraničí.
- Analýza struktury úvěrování obyvatelstva v ČR.

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 35 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

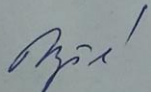
DOHNAL, J. Spotřebitelský úvěr: praktická příručka s příklady a judikaturou. Praha: Leges, 2011, 128 s. Praktik. ISBN 978-808-7212-769..
JUROŠKOVÁ, L. Bankovní regulace a dohled: dějiny konceptu bezúročné měny. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2013, 174 pages. Společensko-ekologická edice. ISBN 80-872-8426-7.
REVENDA, Z. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 5., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-240-6.
TEPLÝ, P. Navigátor bezpečného úvěru. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2013, 198 s. ISBN 978-802-4622-873.
ZWETTLEROVÁ, I. Aktuální aspekty ochrany spotřebitele v bankovníctví: (příručka pro management banky). Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, 138 s. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-808-7255-230.
WACHTLOVÁ, L. Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 328 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-807-4001-185.

Vedoucí bakalářské práce:

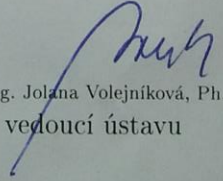

Ing. Liběna Černožorská, Ph.D.
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: 29. září 2014

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2015

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 29. září 2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 4. 2014

Daniel Borůvka

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce Ing. Liběně Černohorské, Ph.D. za její odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na úvěrování obyvatelstva a případné zavedení zastropování RPSN. V práci je stručně popsán finanční trh a jeho dělení, finanční zprostředkovatelé a obchody, které nabízejí bankovní instituce se zaměřením na spotřebitelský úvěr, kterého se týká případné zastropování RPSN. Byla provedena analýza zadluženosti domácností v ČR, s komparací nabízených spotřebitelských úvěrů od bankovních a nebankovních institucí.

KLÍČOVÁ SLOVA

úvěrování obyvatelstva, zastropování RPSN, finanční trh, zadlužování domácností

TITLE

Crediting of population and Creation of cap for annual percentage rate

ANNOTATION

This bachelor's thesis focuses on crediting of population and potential creation of cap for APR. In the work is concisely described financial market, financial middlemans and businesses, which offers banking institutions with a view to consumer loans, which concern potential creation of cap for APR. Analysis of households debt in the Czech republic with comparison consumers loans which offers bank institution and non-bank institution was taken.

KEYWORDS

crediting of population, creation of cap for APR, financial market, indebtedness of households

OBSAH

ÚVOD	10
1 FINANČNÍ TRH.....	11
1.1 ČLENĚNÍ FINANČNÍHO TRHU	11
1.1.1 Peněžní trh.....	12
1.1.2 Kapitálový trh.....	12
1.1.3 Úvěrový trh.....	13
1.1.4 Trhy primární a sekundární.....	13
1.1.5 Trhy spotové a termínové.....	14
1.1.6 Trhy národní a mezinárodní.....	14
1.1.7 Devizové trhy.....	14
1.2 FINANČNÍ ZPROSTŘEDKOVATELÉ	15
1.2.1 Funkce finančních zprostředkovatelů	17
2 BANKOVNÍ SOUSTAVA ČR.....	18
2.1 ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA	18
2.2 BANKY V ČR	19
2.2.1 Banky z hlediska převažujících obchodů	20
2.3 OBCHODY POSKYTOVANÉ BANKAMI.....	21
2.4 FINANČNĚ ÚVĚROVÉ OBCHODY.....	21
2.4.1 Peněžní úvěry.....	22
2.4.2 Závazkové úvěry a záruky.....	22
2.4.3 Alternativní formy financování	22
3 SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR.....	23
3.1 TYPY SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚRŮ.....	23
3.2 ZÁKON O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚRU.....	24
3.3 SMĚRNICE EU O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚRU.....	24
3.4 OCHRANA SPOTŘEBITELE.....	25
3.5 ROZDÍL MEZI RPSN A ÚROKOVOU SAZBOU (MÍROU)	26
3.6 NÁZORY ČNB A PLATFORMY PRO ODPOVĚDNÉ FINANCE NA PŘÍPADNÉ ZASTROPOVÁNÍ RPSN NEBO LIMITOVÁNÍ ÚROKOVÉ SAZBY	27
3.7 ZASTROPOVÁNÍ RPSN A LIMITOVÁNÍ ÚROKOVÝCH SAZEB VE VYBRANÝCH STÁTECH EU	29
3.7.1 Německo	29
3.7.2 Francie	30
3.7.3 Polsko	30
3.7.4 Slovensko	30
3.7.5 Porovnání limitování úrokových sazeb a zastropování RPSN v jednotlivých státech	31
4 ANALÝZA ZADLUŽENOSTI DOMÁCNOSTÍ	32
4.1 ÚVĚROVÁNÍ OBYVATELSTVA DLE VĚKOVÝCH SKUPIN	34
4.2 PODANÉ INSOLVENČNÍ NÁVRHY A EXEKUCE ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ	35
4.3 ANALÝZA SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚRŮ V ČR.....	37
4.4 KOMPARACE SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚRŮ POSKYTOVANÝMI BANKOVNÍMI INSTITUCEMI A NEBANKOVNÍMI INSTITUCEMI.....	40
ZÁVĚR.....	43
POUŽITÁ LITERATURA	44

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Finanční zprostředkovatelé.....	16
Tabulka 2: Příklad spotřebitelského úvěru na 100 000 Kč a dobou splatnosti 5 let od jednotlivých institucí	42

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Úloha finančních trhů	11
Obrázek 2: Vývoj celkové zadluženosti domácností v ČR v letech 2005-2014	32
Obrázek 3: Graf zadlužení domácností – banky a družstevní záložny v mld. Kč.....	33
Obrázek 4: Graf zadlužení domácností – od ostatních finančních institucí v mld. Kč	34
Obrázek 5: Dlouhodobý dluh – objem dle věkové skupiny obyvatelstva	34
Obrázek 6: Krátkodobý dluh – objem dle věkové skupiny obyvatelstva	35
Obrázek 7: Graf - vývoj insolvenčních návrhů na české spotřebitele v letech 2008-2013	36
Obrázek 8: Graf objem spotřebitelských úvěrů v ČR v letech 2005-2014.....	38
Obrázek 9: Graf objem spotřebitelských úvěrů v ČR za období 2005-2013.....	38
Obrázek 10: Graf objem spotřebitelských úvěrů poskytnutý bankami podle doby splatnosti za období 2005-2014.....	39
Obrázek 11: Graf Objem spotřebitelských úvěrů v ČR poskytnutých členy ČLFA v období 2005-2014.....	40

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
Sb.	Sbírka zákonů
ČNB	Česká národní banka
ČOI	Česká obchodní inspekce
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
EU	Evropská Unie
Z.z.	Zbierka zákonov
ČS	Česká spořitelna
KB	Komerční banka

ÚVOD

Každý člověk ve svém životě dojde k situaci, kdy k uspokojení svých základních potřeb musí zohlednit své finanční možnosti. Tyto základní potřeby mu umožňuje řešit finanční trh, který je součástí celé ekonomiky. K řešení, kdy má přebytek finančních prostředků, slouží finanční nástroje, jimiž jsou například cenné papíry a finanční produkty, pomocí nichž může spořit, nebo investovat. Díky tomu může své finanční prostředky lépe zhodnotit a následně i zvýšit. Naopak se člověk mnohem častěji dostane do odlišné situace, kdy finanční možnosti neumožňují uspokojit jeho základní potřeby, tudíž vstupuje na finanční trh z důvodu pohledávky po zvýšení finančních možností a na základě toho vyhledává instituce, které mu poskytnou úvěr. Existují dvě možnosti, které mu pomohou vyřešit tuto nepříznivou situaci. Lze se obrátit na bankovní instituce, ovšem v takovém případě je nutné podotknout, že ne každému může být poskytnut úvěr z důvodu prověřování schopnosti klienta splácet, či je možné vyhledat nebankovní instituce, u nichž lze snáze získat již zmiňovaný úvěr a zároveň podobné podmínky jako u bankovních institucí. Avšak není pravidlem, že všechny nebankovní instituce musí nabízet takové podmínky, jelikož součástí finančního trhu jsou i tzv. finanční predátoři, kteří vyhledávají osoby nedosahující svým příjmem na úvěr a následně tyto lidi dostávají do dluhové pasti, kdy nejsou schopni splácet své závazky, tudíž přicházejí o svůj majetek. V závislosti na tom nabízí bankovní instituce právě pro tyto klienty s tíživou finanční situací refinancování půjček, tj. sloučení půjček do jedné. V ČR jsou bankovní instituce pod dohledem ČNB a nebankovní instituce jsou sledovány ČOI, v jejichž silách bohužel není kontrola všech podnikajících osob, které nabízí úvěry za vysokých podmínek, kdy RPSN je i v řádech stovek až tisíců procent. Je tedy otázkou, zdali by měla být hranice RPSN stanovena zákonem, ovšem v takovém případě spotřebitel nebude chráněn, ba naopak by se mohl dostat do situace, kdy nezíská žádnou půjčku, tedy bude vyhledávat černý trh bez ohledu na to, jaké podmínky dostane. Na základě toho lze usuzovat, že je nezbytně nutné, aby se kladl mnohonásobně větší důraz na finanční gramotnost obyvatel. To znamená, že každý člověk uzavírající smlouvu tohoto typu v ČR bude schopen sám zvážit, zdali je půjčka výhodná, či nikoliv, tudíž v jeho vlastním zájmu bude nalézt jiného a zároveň výhodnějšího zprostředkovatele.

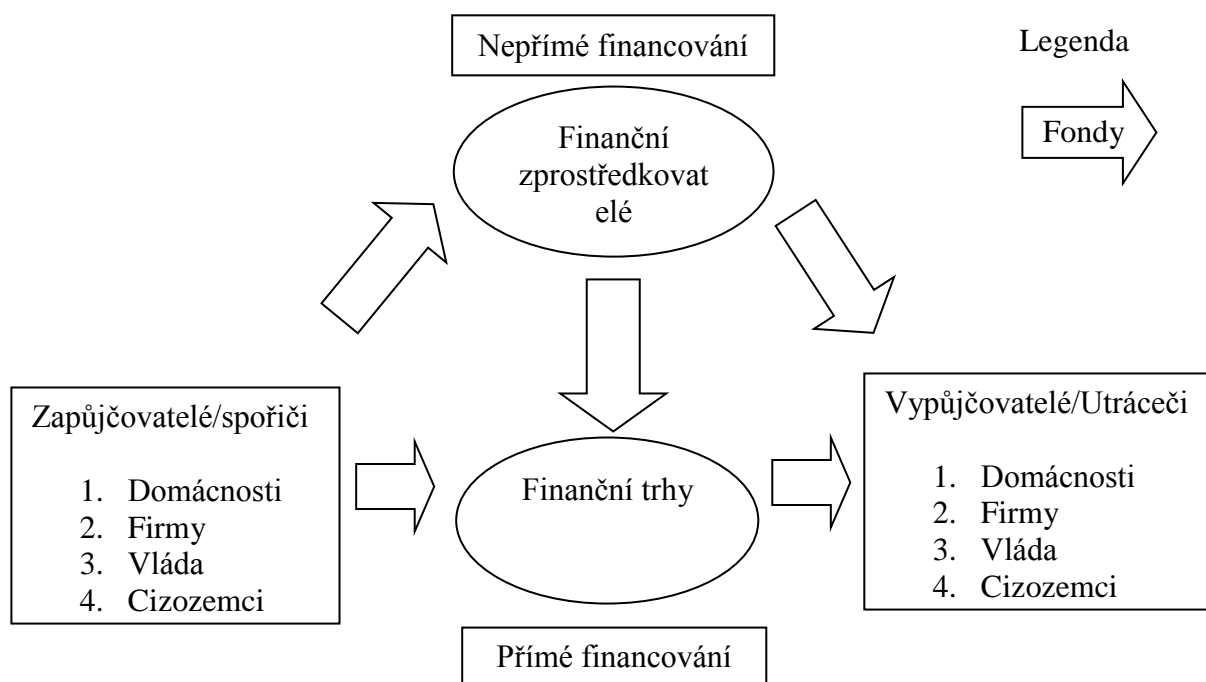
Cílem této bakalářské práce je provedení analýzy struktury úvěrování obyvatelstva v ČR. V rámci této práce bude provedena i rešerše názorů odborných institucí na případné zavedení zastropování RPSN v ČR. V neposlední řadě bude vypracován i stručný přehled způsobů limitování úrokových sazeb či sazeb RPSN ve vybraných státech.

1 FINANČNÍ TRH

Finanční trhy lze vymezit jako systém institucí a instrumentů zabezpečujících pohyb peněz a kapitálu prostřednictvím různých finančních instrumentů mezi ekonomickými subjekty na základě nabídky a poptávky. [16]

Finanční trhy jsou trhy, kde dochází k transferu disponibilních fondů od přebytkových jednotek k deficitním jednotkám, přičemž tyto dvě skupiny se prolínají. (obr. 1)

Je třeba rozlišovat přímé financování (bez finančních zprostředkovatelů) a nepřímé financování (s pomocí finančních zprostředkovatelů). Fungující finanční trhy tvoří neodmyslitelnou součást každé ekonomiky a jejich efektivní fungování je zásadním faktorem hospodářského růstu. V opačném případě špatně fungující finanční trhy mohou ekonomiku výrazně oslabit. [3]

Obrázek 1: Úloha finančních trhů

Zdroj: [3]

1.1 Členění finančního trhu

Finanční trh se obvykle dělí na trh peněžní, kapitálový a úvěrový. Za rozhodná kritéria pro toto členění se považují subjekty, mezi nimiž obchody probíhají, dobu splatnosti obchodů a využívané instrumenty. [16]

Na základě uvedených kritérií lze provést základní vymezení peněžního, kapitálového a úvěrového trhu. Hranice mezi jednotlivými částmi trhu nemusí být zcela ostré a jednoznačné,

přiřazení některých obchodů pod určitou část trhu není možné, mohou existovat i rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. [16]

1.1.1 Peněžní trh

Peněžní trh je považován za část finančního trhu, na které probíhají obchody s krátkodobými dluhovými instrumenty a deriváty (se splatností do jednoho roku) mezi bankami navzájem, bankami a centrální bankou, popř. i dalšími finančními institucemi a velkými nefinančními firmami.

Peněžní trh se vyznačuje tím, že zpravidla není institucionalizován na jednom konkrétním místě, nýbrž je tvořen bezprostředním spojením mezi jednotlivými subjekty, nejčastěji prostřednictvím počítačových sítí či telefonních linek a vypořádání sjednaných obchodů probíhá přes clearingová centra zřízená pro uskutečnění mezibankovního platebního styku, resp. přes instituce, které provádějí zúčtování a vypořádání obchodů s cennými papíry.

Z hlediska subjektů mají hlavní úlohu na peněžním trhu banky a centrální banka. Pro centrální banku je peněžní trh místem, kde uskutečňuje obchody prováděné v rámci měnové politiky. Banky obchodují mezi sebou a s centrální bankou z důvodů řízení své krátkodobé likvidity. Ze stejných důvodů jako banky mohou vystupovat přímo na peněžním trhu další subjekty, jako jsou další finanční instituce (zejména pojišťovny), různé fondy (tzv. fondy peněžního trhu), popř. i velké nefinanční firmy. [16]

1.1.2 Kapitálový trh

Kapitálový trh je považován za část finančního trhu, na které probíhají obchody s akciovými a se střednědobými a dlouhodobými dluhovými cennými papíry a deriváty na tyto instrumenty. Kapitálový trh umožňuje na jedné straně získání středně až dlouhodobý kapitál, na straně druhé umožňuje investování do středně a dlouhodobých finančních instrumentů.

Nejvýznamnějšími emitenty jsou stát a další subjekty veřejného sektoru, banky, popř. další finanční instituce a velké nefinanční (průmyslové, obchodní aj.) firmy.

V pozici investorů vystupují na kapitálovém trhu především investiční a penzijní fondy, domácnosti, banky a pojišťovny, ale i nefinanční firmy. Hlavním důvodem vstupu na kapitálový trh je u investorů snaha dosáhnout vyššího zhodnocení investovaného kapitálu, než nabízí například peněžní trh. S délkou splatnosti investičního instrumentu je obvykle rostoucí i jeho výnosnost. [16]

Emitované instrumenty jsou předmětem obchodování na sekundárním kapitálovém trhu, který tak zajišťuje jejich likviditu. Může být organizován dvojím způsobem: jako burzovní nebo mimoburzovní trh. [16]

1.1.3 Úvěrový trh

Úvěrový trh je částí finančního trhu, na které jsou sjednávány úvěrové obchody mezi bankami a nebankovním sektorem. Lze sem zařadit i vzájemné úvěrové obchody bank, resp. dalších finančních zprostředkovatelů, které nejsou (vzhledem k době splatnosti) součástí peněžního trhu a vzhledem k formě (nejde o cenné papíry) ani součástí trhu kapitálového.

Hlavní úlohu na úvěrovém trhu hrají komerční banky. Na jedné straně přijímají nejrůznější formy vkladů od svých klientů, kterými jsou především domácnosti, významná část připadá i na podnikový a veřejný sektor a na straně druhé poskytují banky na vlastní účet různé druhy úvěrů.

Obchody na úvěrovém trhu se řídí platnými právními normami pro obchodní vztahy. Podmínky jednotlivých obchodů jsou upravovány smluvně mezi příslušnými subjekty. Vzhledem k individuálnímu charakteru jednotlivých úvěrových smluv je sekundární obchodovatelnost a tedy i likvidita těchto instrumentů výrazně nižší než instrumentů kapitálového trhu. [16]

1.1.4 Trhy primární a sekundární

Dalším z kritérií pro členění finančního trhu, resp. jeho dílčích částí je to, zda se na něm uskutečňuje prvotní prodej (emise) finančního instrumentu nebo jde o obchod s dříve emitovanými instrumenty. Podle tohoto kritéria dělíme trhy na primární a sekundární.

Na primárním trhu dochází k prvotnímu prodeji finančního instrumentu (např. dluhopisů či akcií, ale i např. k poskytnutí bankovního úvěru). Na primárním trhu získává určitý subjekt (emitent, příjemce úvěru) kapitál a zároveň se zavazuje splnit dané podmínky (splatit úvěr, vyplácet úroky či dividendy apod.). Na druhé straně stojí investor, který poskytuje svůj kapitál a nabývá určitých práv. [16]

Na sekundárním trhu dochází k obchodům s dříve emitovanými instrumenty. To znamená, že investoři mohou finanční instrumenty (a z nich vyplývající práva) prodat za tržní cenu jiným investorům. Význam sekundárních trhů spočívá v tom, že umožňují investorům získat v případě potřeby investovaný kapitál dříve než před původně sjednanou splatností neboli

zajišťují likviditu finančních instrumentů, na základě nabídky a poptávky je určována aktuální cena finančních instrumentů, která je vodítkem i pro stanovení cen na primárním trhu. [16]

1.1.5 Trhy spotové a termínové

Dalším důležitým kritériem pro dělení finančních trhů je čas mezi sjednáním obchodu a jeho samotnou realizací. Podle tohoto kritéria se finanční trhy člení na spotové (promptní) a termínové.

Pro obchody na spotovém finančním trhu je charakteristické to, že k uskutečnění obchodu dochází bezprostředně po jeho sjednání, resp. během několika málo dní (tato doba je dána technickými důvody a zvyklostmi příslušného trhu).

Naproti tomu termínované finanční trhy se vyznačují tím, že se zde sjednávají kontrakty, jejichž plnění je až k přesně dohodnutému datu (resp. během sjednané lhůty) v budoucnosti. Důležité je, že všechny relevantní náležitosti, včetně ceny, jsou dohodnuty již při sjednání obchodu. [16]

1.1.6 Trhy národní a mezinárodní

Finanční trhy se mohou strukturovat podle jednotlivých zemí. Národní finanční trhy ohraničujeme geografickými hranicemi jednotlivých zemí, pravidla obchodování, způsob regulace a další podmínky jsou upraveny právním řádem dané země. Naproti tomu mezinárodní finanční trhy nemůžeme jednoznačně definovat, obvykle se takto označují trhy, kde sjednávání obchodů (z hlediska subjektů, měny, regulace) přesahuje hranice jednoho státu. [16]

1.1.7 Devizové trhy

Devizový trh je specifickou částí finančního trhu. Devizový trh můžeme charakterizovat jako trh, kde se provádí výměna jedné měny za jinou. Vzájemný poměr, ve kterém se směna provádí, neboli cena jedné měny vyjádřená v měně druhé je měnový, devizový kurs.

Devizový trh je strukturován na následující části velkoobchodní trh, trh s valutami a spotový trh.

Velkoobchodní trh, na kterém jsou sjednávány obchody na vysoké částky především mezi bankami, obchody se uzavírají zpravidla telefonicky nebo prostřednictvím mezinárodních počítačových sítí, a maloobchodní trh (klientský), kde jsou realizovány devizové obchody především mezi bankami a jejich klienty.

Trh s valutami, na kterém probíhají obchody v hotovostní formě (nákupy a prodeje bankovek a mincí), a trh s devizami, což jsou obchody s bezhotovostními penězi v podobě pohledávek u bank či různých forem cenných papírů.

Spotový trh, na kterém jsou sjednávány devizové obchody s okamžitou realizací (obvykle dva pracovní dny po sjednání obchodu), a termínový trh, na kterém je realizace obchodu sjednána k určitému datu v budoucnosti. [16]

1.2 Finanční zprostředkovatelé

V případě přímého financování není mezi přebytkovým a deficitním subjektem žádný další mezičlánek. Tato forma financování je uskutečňována v rozhodující míře formou různých druhů cenných papírů.

V případě nepřímého financování je mezi dlužníkem a věřitelem (investorem) další subjekt a to finanční zprostředkovatel, který na jedné straně přijímá prostředky od věřitelů a na druhé straně na vlastní účet poskytuje prostředky dlužníkům.

Na trhu působí řada různých finančních zprostředkovatelů, kteří se obvykle rozdělují na bankovní finanční zprostředkovatele a nebankovní finanční zprostředkovatele.

Bankovní finanční zprostředkovatele, pro které je charakteristické přijímání různých druhů vkladů na jedné straně (pouze banky mohou přijímat vklady od veřejnosti) a poskytování úvěrů na straně druhé; pro provádění bankovní činnosti musí banka získat licenci, banky také podléhají i relativně přísné regulaci a dohledu.

Nebankovní finanční zprostředkovatele, což jsou finanční instituce, které nemají bankovní licenci a nejsou bankami. K nejvýznamnějším patří pojišťovny, penzijní fondy, podílové a investiční fondy a firmy cenných papírů. [16]

Mezi bankovní finanční zprostředkovatele na finančním trhu ČR, kteří poskytují spotřebitelské úvěry, řadíme například: Air Bank, a. s.; Česká spořitelna, a. s.; Komerční banka, a. s., Raiffeisenbank, a.s.; Československá obchodní banka, a. s.; atd.

Mezi nebankovní finanční zprostředkovatele na finančním trhu ČR, kteří poskytují spotřebitelské úvěry, řadíme například: Cetelem ČR, a.s.; Cofidis, s.r.o.; Home Credit, a.s.; Provident Financial, s.r.o. atd.

Tabulka 1: Finanční zprostředkovatelé

Druh zprostředkovatele	Hlavní aktiva (užití fondů)	Hlavní pasiva (zdroj fondů)
Depozitní instituce (banky) Komerční banky	Firemní úvěry Spotřebitelské úvěry Hypotéky Vládní dluhopisy Municipální dluhopisy	Depozita
Stavební spořitelny	Úvěry na bydlení	Depozita
Družstevní záložny	Spotřebitelské úvěry	Depozita
Smluvně spořicí instituce Pojišťovny	Firemní dluhopisy Vládní dluhopisy Akcie	Pojistné
Penzijní fondy	Firemní dluhopisy Vládní dluhopisy Akcie	Příspěvky zaměstnanců a zaměstnavatelů
Investiční zprostředkovatelé Hedžové fondy	Firemní dluhopisy Vládní dluhopisy Akcie Deriváty	Podílové listy (vklady majetných investorů)
Private ekvity	Majetkové podíly ve firmách Finanční investice do začínajících firem	Vklady majetných investorů
Suverénní fondy	Firemní dluhopisy Vládní dluhopisy Akcie	Státní a vládní prostředky
Finanční společnosti	Firemní úvěry Spotřebitelské úvěry	Komerční papíry Akcie Dluhopisy
Podílové fondy	Firemní dluhopisy Vládní dluhopisy Akcie	Podílové listy
Fondy peněžního trhu	Instrumenty peněžního trhu	Podílové listy
Ostatní finanční instituce Hypoteční banky	Hypotéky	Hypoteční zástavní listy
Leasingové společnosti	Leasingové pohledávky	Bankovní úvěry
Faktoringové společnosti	Obchodní pohledávky	Bankovní úvěry

Zdroj: [3]

1.2.1 Funkce finančních zprostředkovatelů

Finanční zprostředkovatelé a mezi nimi hlavně banky mají z hlediska fungování finančního trhu velký význam. Za základní funkce finančních zprostředkovatelů lze považovat transformaci peněz a kapitálu, zajištění efektivního finančního zprostředkování, uskutečnění platebního styku.

Transformace peněz a kapitálu spočívá v tom, že finanční zprostředkovatel, který získá peníze od věřitelů (tj. své závazky) je poskytuje dále dlužníkům v jiných formách, s jinými podstatnými vlastnostmi.

Efektivnost finančního zprostředkování souvisí s tím, že v řadě případů jsou transakční náklady spojené s alokací finančních prostředků od přebytkových k deficitním subjektům prostřednictvím finančních zprostředkovatelů mnohem nižší, než by tomu bylo v případě přímého financování, které je efektivní spíše u velkých bonitních dlužníků (mohou relativně snadněji prodat své vlastní dluhopisy než malý neznámý podnik), nebo v opačném případě u velkých investorů (kterým se vyplatí sledovat potenciální dlužníky a investovat přímo)

Platební styk prostřednictvím finančních zprostředkovatelů, zejména bank, představuje ve vyspělých zemích rozhodující část uskutečňovaných plateb v ekonomice. Díky rozsáhlé pobočkové síti, vzájemné propojenosti bank, ale především využití výpočetní techniky a s tím souvisejících moderních platebních instrumentů jsou v dnešní době banky schopny provádět rychle a bezpečně platební transakce v obrovských objemech prakticky po celém světě. [16]

2 BANKOVNÍ SOUSTAVA ČR

Bankovní soustava pracuje s konkrétní formou peněz, a proto její operace mají i měnovou stránku. Vzhledem k tomu, že v současných podmínkách převažuje bankovně úvěrová emise, je činnost bankovní soustavy nejen podnikovou záležitostí, ale i významným prvkem realizace měnové politiky.

Ve vazbě na emisi peněz (a podle toho, zda existuje centrální banka se svými funkcemi) můžeme bankovní soustavu charakterizovat jako jednostupňovou nebo dvoustupňovou

Jednostupňová bankovní soustava nerozlišuje emisní banku a ostatní banky.

U dvoustupňové bankovní soustavy vyčleňujeme centrální banku, která plní vůči ekonomice speciální funkce a ostatní banky, které na podnikatelském (ziskovém) principu zprostředkovávají pohyby dočasně volných peněžních prostředků podle požadavků trhu v rámci pravidel stanovovaných a kontrolovaných centrální bankou.

V ČR je v současnosti aplikován systém centrální banka + komerční banky + realitní banky v tomto případě se jedná o podsystém systému centrální banka + univerzální banky, kdy jsou z univerzálních bank vyčleněny banky specializované na financování nemovitostí. [3]

2.1 Česká národní banka

ČNB je centrální bankou České republiky a orgánem, který vykonává dohled nad finančním trhem. Je zřízena Ústavou České republiky a svou činnost vyvíjí v souladu se zákonem č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, a dalšími právními předpisy. Je právnickou osobou veřejného práva se sídlem v Praze a má sedm regionálních zastoupení, které se nachází v Praze, Ústí nad Labem, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Brně a Ostravě. S vlastním majetkem, včetně devizových rezerv, hospodaří ČNB s odbornou péčí. Do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.

ČNB je součástí Evropského systému centrálních bank a podílí se na dosahování jeho cílů a úkolů a dále je součástí Evropského systému dohledu nad finančními trhy a spolupracuje s Evropskou radou pro systémová rizika a evropskými orgány dohledu nad finančními trhy.

Nejvyšším řídicím orgánem ČNB je bankovní rada, jejímiž členy jsou guvernér, dva viceguvernéři a čtyři další členové bankovní rady. Všichni členové bankovní rady jsou jmenováni prezidentem republiky na nejvýše dvě šestiletá období. [8]

Podle článku 98 Ústavy ČR a v souladu s primárním právem EU je hlavním cílem činnosti ČNB péče o cenovou stabilitu. Dosažení a udržení cenové stability, tj. nízkoinflačního prostředí v ekonomice, je trvalým příspěvkem centrální banky k vytváření podmínek pro udržitelný hospodářský růst. Předpokladem účinnosti měnových nástrojů vedoucích k cenové stabilitě je nezávislost centrální banky. ČNB dále pečuje o finanční stabilitu a bezpečné fungování finančního systému v ČR. Za tímto účelem vytváří makroobezřetnostní politiku tím, že identifikuje rizika ohrožení stability finančního systému a přispívá k jeho odolnosti. Rovněž podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády a hospodářské politiky v Evropské unii, pokud není tento vedlejší cíl v rozporu s cílem hlavním.

V souladu se svým hlavním cílem ČNB určuje měnovou politiku, vydává bankovky a mince, řídí a dohlíží na peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank. Vykonává dohled nad bankovním sektorem, kapitálovým trhem, pojišťovnictvím, penzijním připojištěním, družstevními záložnami, institucemi elektronických peněz a směnárny. K zajištění stanovených úkolů ČNB zpracovává a vytváří statistické informace. Jako centrální banka poskytuje ČNB bankovní služby státu a veřejnému sektoru. Vede účty organizacím a osobám napojeným na státní rozpočet. Na základě dohody s Ministerstvem financí provádí v souladu s rozpočtovými pravidly operace spojené s emisemi státních dluhopisů a investicemi na finančních trzích. [8]

2.2 Banky v ČR

Banky jsou podniky, které mají ve srovnání s podniky v jiných odvětvích ekonomiky řadu specifických rysů, které se projevují v jejich postavení a v celkovém významu v ekonomice. Z tohoto důvodu je činnost banky upravena přísnějšími pravidly oproti obecné úpravě podnikání.

Z funkčního hlediska je možné banku charakterizovat jako finančního zprostředkovatele, jehož hlavní činností je přijímání vkladů, poskytování úvěrů a provádění platebního styku. Dle zákona č.21/1992 musí banky splňovat čtyři základní podmínky a to, že jde o právnické osoby se sídlem v ČR, založené jako akciové společnosti, které přijímají vklady od veřejnosti, poskytují úvěry a k výkonu bankovních činností mají bankovní licenci, kterou uděluje Česká národní banka.

Základní funkce bank jsou finanční zprostředkování, emise bezhotovostních peněz, provádění platebního styku a zprostředkování finančního investování na peněžním a kapitálovém trhu. [16]

2.2.1 Banky z hlediska převažujících obchodů

Banky z hlediska převažujících obchodů se dělí na komerční banky, investiční banky, univerzální banky, spořitelny, hypoteční banky, stavební spořitelny, splátkové banky, ústavy lidového peněžnictví a elektronické bankovníctví.

Komerční banky, u kterých je jejich hlavní náplní přijímání vkladů, poskytování úvěrů a zprostředkovávání platebního styku. Jejich klienty jsou fyzické osoby, ale i malé, střední a velké podniky. V současnosti se změnilo v banky univerzální, protože kromě komerčních činností se věnují i investičním činnostem.

Investiční banky, kdy jejich hlavními činnostmi jsou finanční nebo reálné investice. K finančním investicím patří emise, obchodování a správa cenných papírů, správa aktiv, majetkové účasti, investiční poradenství, poskytování dlouhodobých investičních úvěrů.

Univerzální banky, které provádějí komerční i investiční činnost. V současné době je to nejobvyklejší typ banky.

Spořitelny, kdy se jedná o jedny z prvních druhů bank, které v současné době nejsou už tak rozšířené, protože se z nich většinou vyvinuly univerzální banky.

Hypoteční banky, které se zabývají poskytováním dlouhodobých úvěrů zajištěných zástavním právem k nemovitosti. Nejčastěji se jimi financuje pořízení a oprava nemovitostí.

Stavební spořitelny, kdy se jedná o banky, které se specializují na financování pořízení či opravy nemovitosti. Princip je zde oproti hypotečním bankám odlišný, protože nejdříve budoucí žadatel o úvěr je účastníkem stavebního spoření.

Splátkové banky, které se zaměřují na poskytování spotřebitelských úvěrů, popřípadě na úvěry v menších hodnotách malým podnikům.

Ústavy lidového peněžnictví, které umožňují úvěrování drobných živnostníků, řemeslníků, rolníků. V současnosti se stabilizací českého bankovního sektoru se i záložny stávají důvěryhodnými, ale jejich podíl na českém finančním trhu je minimální.

Elektronické bankovníctví, kdy jde o banky, které sice mají pobočky, ale jejich činnost je založena na neosobní komunikaci na bázi elektronických médií – např. prostřednictvím mobilního telefonu nebo internetu. [3]

2.3 Obchody poskytované bankami

Bankovní obchody jsou obchody prováděné bankami a mají společné rysy, kterými jsou nemateriální charakter, tzn., že se nedá jimi předzásobit, jsou abstraktní a nejsou patentovatelné, dualismus, kdy je potřeba rozlišovat hodnotovou a věcnou stránku bankovního produktu. Hodnotová stránka znamená objem daného produktu a věcná stránka znamená počet jednotlivých produktů. Toto rozlišení má význam pro vyjádření ziskovosti jednotlivých produktů, kdy záleží na obou stranách, jestli bude daný produkt pro banku ziskový. Dalším rysem je vzájemná propojenost a podmíněnost, to znamená, že jeden produkt nemůže existovat bez druhého.

Bankovní produkty se dělí z několika hledisek, a to podle jejich vazby na rozvahu banky, podle segmentace klientů a podle účelu, který mají pro klienta.

Podle vazby na rozvahu se produkty dělí na aktivní, to znamená, že banka má postavení věřitele a vznikají jí pohledávky, patří do aktiv banky. Pasivní, kdy banka má postavení dlužníka a vznikají jí závazky, patří do pasiv banky. A neutrální, kdy se jedná o organizaci a realizaci platebního styku, nemají vliv na rozvahu.

Podle segmentace klientů se dělí na retailové obchody, kdy probíhá velký počet transakcí v menších částkách a wholesale obchody, kdy probíhá menší počet transakcí ve vyšších částkách

Podle účelu, který mají pro klienta, se dělí obchody na finančně úvěrové obchody, kdy klienti mají možnost získat finanční prostředky od bank, depozitní obchody, kdy klienti mají možnost uložit a zhodnotit své finanční prostředky u bank, platebně zúčtovací obchody, kdy klienti mají možnost provádět platební a zúčtovací styk prostřednictvím bank, obchody investičního bankovníctví, kdy banka klientům poskytuje možnost finančního investování, správu portfolia a investiční poradenství, pokladní a směnárenské obchody, kdy se jedná o možnost transakce s hotovými penězi a směny měn. [3]

Dle potřeby bude tato bakalářská práce dále zaměřena pouze na finančně úvěrové obchody.

2.4 Finančně úvěrové obchody

Finančně úvěrové obchody lze rozdělit do tří skupin a to na peněžní úvěry, v tomto případě se jedná o skutečné poskytnutí peněžních prostředků, závazkové úvěry a záruky, které neznamenají pro klienta bezprostřední získání peněžních prostředků, ale banka se zavazuje za

svého klienta splnit jeho závazek, pokud tak neučiní sám a alternativní formy financování, které umožňují klientům získat peněžní prostředky za určitých specifických podmínek. [3]

2.4.1 Peněžní úvěry

Peněžní úvěry se dělí na kontokorentní úvěr, který poskytuje banka klientovi v rámci jeho běžného účtu, kde je podstatné to, že klient na svém účtu může čerpat do mínusu, eskontní úvěr, který spočívá v nákupu směnek bankou před jejich splatností se srážkou úroku, negociační úvěr, což je eskontní úvěr přizpůsobený pro potřeby zahraničního obchodu, lombardní úvěr, který se charakterizuje jako úvěr zajišťovaný zástavou movité věci nebo práva, hypoteční úvěr, což je dlouhodobý úvěr zajištěný zástavním právem k nemovitosti, dále na spotřebitelský úvěr, který je neúčelový úvěr poskytovaný fyzickým osobám, které nepodnikají. Podrobněji se jím budu zabývat v následující kapitole. A revolvingový úvěr, kdy se jedná o krátkodobý úvěr, který se poskytuje opakovaně. [3]

2.4.2 Závazkové úvěry a záruky

Závazkové úvěry a záruky se dělí na akceptační úvěr, kdy banka akceptuje směnku a stává se spoludlužníkem. Banka ručí za směnečnou částku a je hlavním směnečným dlužníkem a garantuje splacení závazku svého klienta. Ramboursní úvěr, který je formou akceptačního úvěru přizpůsobeného pro zahraniční operaci. Avalový úvěr je případ, kdy banka přejímá záruku za závazek svého komitenta vůči třetí osobě z titulu placení nebo provedení služby či dodání zboží a bankovní záruku, která je v současnosti nejvýznamnější druh závazkového úvěrového obchodu, je jedním z nejužívanějších zajišťovacích instrumentů, které zmírňují úvěrové riziko. [3]

2.4.3 Alternativní formy financování

Mezi alternativní formy financování patří faktoring, který představuje smluvně sjednaný odkup krátkodobých pohledávek. Forfaiting, který je založen na stejných principech jako faktoring, ale představuje sjednaný odkup střednědobých a dlouhodobých pohledávek. A finanční leasing, který banka realizuje prostřednictvím vlastních založených společností nebo společností založených výrobcí. Jedná se o vztah tří subjektů – výrobce, leasingová společnost, uživatel (nájemce). Objektem pronájmu mohou být movité a nemovité věci, i celé podniky. [3]

3 SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

Spotřebitelské úvěry je možné charakterizovat jako účelové či bezúčelové poskytnutí finančních prostředků bankou, nebankovní institucí či osobou s živnostenským oprávněním klientovi – fyzické osobě, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.

Úplatou za poskytnutí finančních prostředků je úrok. Výše úroku je uváděna ve formě roční úrokové sazby. Ve vztahu k nákladům na úvěr se dále setkáváme s tzv. ukazatelem roční procentní sazby nákladů neboli RPSN. [7]

3.1 Typy spotřebitelských úvěrů

Úvěr neúčelový, kdy se jedná o úvěr, který je poskytován klientovi převodem na jeho bankovní účet či výplatou v hotovosti. Klient poskytovateli nedokládá, za jakým účelem použil peněžní prostředky. Výše neúčelových úvěrů není zpravidla vysoká. Výše a počet splátek jsou přesně stanoveny. Tento typ úvěru můžeme využít z důvodu akutní potřeby finančních prostředků k překonání přechodného nedostatku hotovosti, např. ke krytí výdajů mimořádné rodinné události.

Úvěr účelový, kdy se jedná o úvěr, který je určen především k zaplacení za zboží či služby přímo v místě jejich prodeje. Úvěr může být poskytnut rovněž za účelem realizování jiných záměrů klienta, jako např. rekonstrukce bytu apod. Výše účelových úvěrů odpovídá financovanému účelu. Výše a počet splátek jsou přesně stanoveny. Tento typ úvěru je vhodný v případě neodkladné potřeby dané věci či služby bez možnosti hotovostní úhrady. Může jít také o úvěr, který je poskytován na úhradu dřívějších klientových závazků u jiných věřitelů.

Úvěrová karta (revolvingový úvěr), kdy se jedná o tzv. obnovitelný úvěr, kdy se klientovi poskytuje úvěrový rámec, z něhož může čerpat peněžní prostředky prostřednictvím úvěrové karty. Postupným splácením se úvěrový rámec znovu obnovuje (obnovuje se disponibilní částka). Výše splátky je flexibilní, zpravidla je stanovena pouze její minimální výše. Tento typ úvěru můžeme využít v případě účelnosti bezhotovostních plateb za zboží a služby denní potřeby i při mimořádných či příležitostných nákupech. Poskytování úvěrů touto formou je kromě zákona o spotřebitelském úvěru upraveno i zákonem č. 284/2009 Sb., o platebním styku. [7]

3.2 Zákon o spotřebitelském úvěru

Dne 1. ledna 2011 nabyl účinnosti zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů (zákon o spotřebitelském úvěru), který rozšířil úpravu podmínek smluv, ve kterých je sjednáván spotřebitelský úvěr. Další rozšíření spotřebitelských práv při uzavírání úvěrových smluv přinesla novela tohoto zákona, která nabyla účinnosti od 25. 2. 2013. Zákon stanovuje rovněž požadavky na některé reklamy spotřebitelského úvěru, upravuje podmínky finančního vypořádání pro případ předčasného splacení spotřebitelského úvěru, a další. Smlouva, kterou se sjednává spotřebitelský úvěr, musí být uzavřena písemně a musí obsahovat určité zákonem stanovené náležitosti (mimo jiné dobu trvání spotřebitelského úvěru, jeho celkovou výši, výpůjční úrokovou sazbu, hodnotu ukazatele RPSN, údaje o výši a splatnosti každé jednotlivé splátky, informace o právu na odstoupení od smlouvy a o právu na předčasné splacení úvěru, informace o postupu v případě ukončení smluvního vztahu a další). Ukazatel RPSN slouží k porovnání jednotlivých úvěrových nabídek. Zákon promítá do české právní úpravy směrnici Evropské unie 2008/48/ES. Dozor nad dodržováním podmínek, které stanovuje uvedený zákon, vykonává Česká obchodní inspekce s výjimkou dozoru nad činností subjektů, u nichž vykonává dozor Česká národní banka. Rozdělení kompetencí mezi oběma institucemi je možné zobecnit tak, že Česká obchodní inspekce vykonává dozor převážně nad nebankovními poskytovateli a zprostředkovateli úvěrů, zatímco Česká národní banka kontroluje bankovní poskytovatele úvěrů. [7]

3.3 Směrnice EU o spotřebitelském úvěru

Evropská Unie přijala směrnici 2008/48/ES 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru, která má hlavní cíl zajistit vysoký stupeň ochrany spotřebitele, a tudíž podpořit důvěru spotřebitelů, umožnit volný přeshraniční pohyb úvěrových nabídek a napravit narušení hospodářské soutěže vyplývající z rozdílů mezi vnitrostátními právními předpisy týkajícími se spotřebitelského úvěru. Současně je třeba zdůraznit, že cílem směrnice není vybízení spotřebitele k pořizování více úvěrů, ale zajistit jim veškeré potřebné informace a práva, jež je třeba před pořízením úvěru důkladně uvážit.

Do oblasti působnosti nespádají úvěrové smlouvy a to veškeré úvěrové smlouvy, které jsou zajištěny hypotékou nebo jiným srovnatelným zajištěním běžně používaným v členském státě na nemovitý majetek nebo které jsou zajištěny právem souvisejícím s nemovitým majetkem, a veškeré úvěrové smlouvy, jejichž účelem je nabytí nebo zachování vlastnických práv k pozemku nebo ke stávající nebo projektované stavbě. Je důležité uvést, že do oblasti působnosti směrnice nespádají ani úvěrové smlouvy na celkovou výši úvěru nižší než 200

EUR nebo vyšší než 75 000 EUR, členské státy však mohou použitelnost směrnice dobrovolně rozšířit i na úvěrové smlouvy, které do její oblasti působnosti nespádají.

Tato směrnice upravuje jen některé povinnosti zprostředkovatelů úvěru ve vztahu ke spotřebitelům. Členské státy by proto měly mít i nadále možnost zachovat nebo zavádět dodatečné povinnosti pro zprostředkovatele úvěru včetně podmínek, za kterých může zprostředkovatel úvěru získat odměnu od spotřebitele, který si vyžádal jeho službu. Tato směrnice neupravuje případné zavedení limitování úrokových sazeb nebo zastropování RPSN. [26]

3.4 Ochrana spotřebitele

Cílem ochrany spotřebitele je vyvážit slabší postavení, které spotřebitel jakožto nakupující má ve vztahu k prodávajícímu. Na finančním trhu se tím myslí především finanční převaha finančních institucí (která jim mimo jiné umožňuje snáz uplatňovat jejich práva), a dále převahu informační (např. o detailech fungování určitého finančního produktu). Tato informační převaha přitom vzniká tím, že spotřebitel se k nákupu určitých produktů dostává jednou či pouze několikrát za život. Není mu tak objektivně umožněno se poučit ze svých dřívějších chyb a správně posoudit vhodnost konkrétní nabídky vzhledem ke svým potřebám. Mnohokrát se přitom v daném případě jedná o nemalé finanční závazky. Některé finanční produkty jsou pro spotřebitele velmi složité. Předpokladem k porozumění jejich fungování (a tedy i k následnému správnému nákupnímu rozhodnutí) jsou jak určité znalosti, tak i předchozí zkušenosti.

Stát (případně jiné subjekty) podává spotřebiteli pomocnou ruku v podobě ochrany, tak aby měl k finančnímu trhu, osobám, které na něm působí a službám, které se na něm nabízejí, základní důvěru. Vedle potřeby zajistit předpoklady pro finanční stabilitu ekonomiky je ochrana spotřebitele jedním z důvodů, proč stát přistupuje k zasahování (regulaci) na finančním trhu.

Systém pravidel, práv a povinností, kterým se označuje ochrana spotřebitele, však nikdy nemůže účinně naplnit své cíle bez základní spolupráce se svým hlavním objektem zájmu – tj. samotným spotřebitelem. Ten by měl svá práva znát, tak aby je mohl aktivně a správně uplatňovat. Měl by být finančně gramotný a finančně se vzdělávat, protože jedině tak je může uvést v život a využívat je ve svůj prospěch. Ochrana spotřebitele nikdy sama o sobě nenahradí finanční vzdělání. Na samotném spotřebiteli budou vždy ležet možné důsledky za neunesení tíhy finanční zodpovědnosti a obezřetnosti. [17]

Dohled nad ochranou spotřebitele na finančním trhu v ČR vykonává Česká národní banka. Česká obchodní inspekce má pod dohledem sektor nebankovních spotřebitelských úvěrů. ČNB má u zákonem určených subjektů ve vymezených oblastech povinnost přijímat a prošetřovat podání stížnosti nebo podnětů spotřebitelů a jejich sdružení. Dohlíží nad dodržováním povinností stanovených zákony, zabráňuje bezprostřednímu ohrožení majetku spotřebitele pozastavením poskytování služeb nebo uzavřením provozovny, a ukládá opatření k nápravě a sankce. ČNB dohlíží nad oblastmi a subjekty finančního trhu, kterými jsou bankovní sektor, družstevní záložny, kapitálový trh, pojišťovnictví, penzijní společnosti, fondy penzijních společností, směnárny, instituce v oblasti platebního styku. ČOI je orgánem státní správy, který je podřízený Ministerstvu průmyslu a obchodu. Česká obchodní inspekce provádí kontrolu a dozor nad právníky a fyzickými osobami, které prodávají nebo dodávají výrobky a zboží na vnitřní trh, poskytují služby, poskytují spotřebitelský úvěr nebo provozují tržiště. Česká obchodní inspekce dohlíží nad mnoha odvětvími trhu. V oblasti finančního trhu však vykonává dohled pouze nad poskytováním a zprostředkováním nebankovních spotřebitelských úvěrů. Dále může s ochranou spotřebitele pomoci finanční arbitr, který má zajistit rychlé, bezplatné a efektivní mimosoudní řešení sporů mezi občany a vybranými finančními institucemi, například bankami, které mají povinnost se řízení zúčastnit. U spotřebitelských úvěrů se jedná např. o spor zákazníka s věřitelem o výši či oprávněnost poplatku za správu úvěru, či o platnost výpovědi ze smlouvy o úvěru. [5]

3.5 Rozdíl mezi RPSN a úrokovou sazbou (mírou)

RPSN - roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr udává celkové náklady spotřebitelského úvěru pro spotřebitele, vyjadřuje roční procentní podíl z celkové výše spotřebitelského úvěru. Pro výpočet RPSN se používá následující vzorec, který je uveden v příloze zákona č. 145/2010 Sb. Zákon o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů:

$$\sum_{k=1}^m C_k (1 + X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m'} D_l (1 + X)^{-s_l}$$

kde:

- X je RPSN,
- m je číslo posledního čerpání,
- k je číslo čerpání, proto $1 \leq k \leq m$,
- C_k je částka čerpání k,

- t_k je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každého následného čerpání, proto $t_1 = 0$,
- m' je číslo poslední splátky nebo platby poplatků,
- l je číslo splátky nebo platby poplatků,
- D_l je výše splátky nebo platby poplatků,
- s_l je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků. [15]

RPSN v sobě nese veškeré náklady s půjčkou či úvěrem spojené. Mezi tyto náklady, kromě úroku patří například poplatky za uzavření smlouvy, poplatky za správu úvěru, poplatky za vedení účtu, poplatky za převody peněžních prostředků, první navýšená splátka, pojištění schopnosti splácet apod.

Úroková sazba procentuálně vyčísluje odměny za půjčení peněz, obvykle je vyjádřena v procentech za rok. Konkrétní výše této ceny (sazby) souvisí s dobou, na kterou si peníze půjčujeme, a často také s částkou. [7]

3.6 Názory ČNB a Platformy pro odpovědné finance na případné zastropování RPSN nebo limitování úrokové sazby

Platforma pro odpovědné finance slouží jako fórum pro diskuzi nad palčivými společenskými tématy, jako jsou neetické praktiky na trhu spotřebitelských úvěrů, problematika lichvy, otázky férového vymáhání či finanční gramotnost veřejnosti. Byla založena v červnu 2012 a tvoří ji Česká bankovní asociace, Člověk v tísni, Poradna při finanční tísni, Kancelář finančního arbitra, Úřad vládního zmocněnce pro lidská práva a Česká leasingová a finanční asociace. V tiskové zprávě ze dne 14. 3. 2014 uvádí, že: *„Zavedení maximální výše roční procentní sazby nákladů (RPSN) by podle Platformy pro odpovědné finance nevedlo k eliminaci lichvy. Paradoxně by nejvíce uškodilo samotným spotřebitelům. Stanovení maximální RPSN by mnohým z nich znemožnilo dosáhnout na úvěr, protože jejich rizikový profil by neumožňoval, aby jim byl poskytnut úvěr s menší sazbou. Řada klientů, zejména z nižších sociálně ekonomických skupin, by tak byla prakticky vyloučena z legálního úvěrového trhu a stala se snadným terčem nelegálních praktik lichvářů na černém trhu. Současně by regulace RPSN omezila existenci úvěrových produktů s krátkou dobou splatnosti.“* Zástupci Platformy z organizace Člověk v tísni, České bankovní asociace, Poradny při finanční tísni, České leasingové a finanční asociace, Kanceláře finančního arbitra a Úřadu vládního

zmocněnce pro lidská práva se shodují na tom: „Že než vršit další povinnosti, je cestou důsledný výkon dohledu nad dodržováním stávajících zákonem stanovených pravidel a aplikace přísných sankcí na subjekty, které je nedodržují.“, dále se vyjadřuje k případné novelizaci zákona o spotřebitelském úvěru, o kterou usilují poslanci Úsvitu přímé demokracie: „Nespornou slabinou návrhu je, že nestojí na seriózní analýze a není doprovázen hodnocením dopadů. Zároveň je v rozporu s míněním seriózních poskytovatelů úvěrů, profesních sdružení, ale i neziskových sdružení, která o ochranu spotřebitelů dlouhodobě usilují,“ dodává Jiří Pulz, generální tajemník České leasingové a finanční asociace. Regulaci RPSN nepodporuje ani Evropská komise – ta na základě výsledků studií německých konzultačních firem od záměru regulovat RPSN ustoupila. Dále se vyjadřuje Daniel Hůle z organizace Člověk v tísni, který se dlouhodobě zabývá problematikou oddlužení: „Novela zákona nejenže by ničemu neprospěla, naopak by uškodila chudším skupinám obyvatel. Regulace RPSN by je de facto vytlačila z legálního úvěrového trhu, protože by nesplnili podmínky pro poskytnutí úvěru s nižší sazbou. Stali by se tak snadnou kořistí lichvářů na nelegálním úvěrovém trhu,“ Jan Matoušek, náměstek výkonného ředitele České bankovní asociace dodává: „Jednoduše řečeno, stanovení RPSN v sobě zahrnuje především zhodnocení rizikovosti daného úvěru pro jeho poskytovatele ve vztahu k dlužníkovi, jeho majetkovým poměrům a také době, na kterou je úvěr poskytován. Pokud úvěr vykazuje zvýšenou míru rizikovosti, musí mít jeho poskytovatel možnost promítnout toto riziko do podmínek poskytnutého úvěru a v tomto kontextu také do výše RPSN. Pokud by to poskytovatel učinit nemohl, což by se v důsledku přijetí poslaneckého návrhu do značné míry stalo, pak mu s ohledem na nutnou dvojnásobnou obezřetnost podnikání nezbyde než takového žadatele o úvěr odmítnout,“ Lukáš Vacek, zástupce finančního arbitra uzavírá: „Úprava spotřebitelského úvěru v zákoně o spotřebitelském úvěru i v kombinaci s novým občanským zákoníkem zaručuje vysoký standard ochrany spotřebitele. Jako nedostatečná se však jeví úprava podmínek pro zahájení podnikání v této oblasti. Poskytovatelem nebo zprostředkovatelem spotřebitelského úvěru může být prakticky kdokoliv, kdo splní nepříliš přísné podmínky dopadající na tuto vázanou živnost. Současný počet více než 50 000 takových subjektů pak neumožňuje efektivní výkon dohledu. Pozornost by proto měla být soustředěna především tímto směrem.“ [25]

Názor ČNB na případné limitování úrokových sazeb vyjmutý ze zprávy: „Pozice České národní banky ke konzultačnímu materiálu Evropské komise ke Studii k omezení úrokových sazeb“, která byla vydána dne 30. 3. 2011:

„Česká národní banka zastává dlouhodobě názor, že důsledné vynucování zákazu lichvy a dodržování principu jednání v souladu s dobrými mravy jsou v kombinaci s výkladovou praxí

soudů dostačující nástroje pro eliminaci nežádoucích excesů při stanovení úrokových sazeb. Dle našeho názoru není možné autoritativně stanovit maximální úrokové sazby (ať už jednotné anebo diferenciované dle jednotlivých typů úvěrů) bez možnosti zohlednit individuální situaci žadatele o úvěr. Obdobný přístup zastává i Nejvyšší soud České republiky, který opakovaně judikoval, že případnou nepřiměřenost úrokových sazeb (a také úroků z prodlení) je nutné hodnotit vždy individuálně na základě všech relevantních skutečností. V zavádění stropů úrokových sazeb nevidíme žádný jasný přínos, který by vyvážil negativní dopady, za které považujeme zejména omezení nabídky úvěrových produktů, zmenšení manévrovacího prostoru při řízení úvěrového rizika, „kreativní“ strukturování některých úvěrových produktů s cílem vyhnout se stanoveným limitům (poplatky za sjednání úvěru či související služby) a přesun některých skupin žadatelů o úvěr směrem k šedé a černé ekonomice.“ [23]

3.7 Zastropování RPSN a limitování úrokových sazeb ve vybraných státech EU

Z důvodu, že Německo a Francie patří v rámci EU k silnějším ekonomikám a Polsko se Slovenskem k ekonomikám podobným české ekonomice byly tyto země vybrány pro přesnější vymezení limitování úrokových sazeb a RPSN.

3.7.1 Německo

Dle elektronické komunikace s Německou národní bankou a jí poskytnutých informací vyplývá, že německé měnově finanční instituce mají volnost při tvorbě podmínek pro spotřebitele. Německá národní banka (Deutsche Bundesbank) nereguluje úrokové sazby pro nové úvěry a vklady. Ovlivňujícím faktorem může být úroveň úrokových sazeb na měnovém a kapitálovém trhu. Kromě toho je neobvyklé propojování úrokových sazeb finančních smluv k rozvoji jakýchkoliv referenčních sazeb. Podle toho Německý občanský zákon neobsahuje ustanovení týkající se limitování úrokových sazeb spotřebitelských úvěrů tak, aby byly ponechány dohody o výši úrokových sazeb smluvním stranám. Tato svoboda v právním ujednání je vymezena pouze v § 138 Německého občanského zákona ("Bürgerliches Gesetzbuch", German civil law). Toto ustanovení zakazuje porušení morálních zásad. V dřívější době německá jurisdikce používala tržně orientované úrokové sazby jako ústřední bod pro posouzení potenciálního porušení morálních zásad. [6]

3.7.2 Francie

Dle elektronické komunikace s Francouzskou národní bankou a jí poskytnutých informací vyplývá, že stanovení úrokové sazby je v článku Spotřebitelského zákoníku a jeho právního maxima L. 313-3, L. 313-6 a článku 313-5.1 Měnového a finančního zákoníku. Míra opotřebení je maximální úroková sazba, kterou věřitel má právo praktikovat: úvěr je lichvářský, je-li udělován na procentní sazbu, která přesahuje, v době, kdy je poskytnuta, více než třetinu průměrné efektivní sazby aplikované úvěrovými institucemi v předchozím čtvrtletí u transakcí zahrnující podobná rizika.

Jde-li o spotřebitelské úvěry, míra opotřebení je dána množstvím úvěrů a to až do výše 3000 €, od 3 000 € do 6 000 € a vyšší než 6 000 €.

Průměrná efektivní sazba se stanoví jednou za čtvrtletí podle Francouzské národní banky a je zveřejněna v Úředním spise.[20]

3.7.3 Polsko

Od roku 2006 dle článku 359 §2[1] občanského zákoníku (Kodeksu Cywilnego) maximální úroková sazba nesmí překročit čtyřnásobek lombardní sazby polské národní banky. Maximální výše úrokové sazby se mění pokaždé, když se změní referenční úroková sazba. Pokud je referenční sazba snížena, musí věřitel upravit všechny smlouvy, které obsahují vyšší úrokovou sazbu. Spotřebitelské úvěry jsou definovány spotřebitelským zákonem ze dne 12. května 2011 (Ustawa o kredycie konsumenckim).

Podobně jako v ČR jsou dle tohoto zákona poskytovatelé úvěrů povinni uvádět ve smlouvě roční procentní sazbu nákladů (rzeczywistą roczną stopę oprocentowania RRSO) a současně mají povinnost uvádět veškeré další náklady, které musí spotřebitel zaplatit v souvislosti s dohodou o spotřebitelském úvěru (zejména poplatky, provize, náklady na doplňkové služby, apod.). Roční procentní sazba nákladů nezahrnuje všechny poplatky a náklady na úvěr a právě tyto doplňkové poplatky se žádným způsobem neregulují. [9]

3.7.4 Slovensko

Na Slovensku se po novele zákona č. 258/2001 Z. z., o spotřebitelských úvěrech, přijaté v říjnu 2007 (zákon č. 568/2007 Z. z.), která zmocnila vládu k přijetí nařízení, kterým se stanoví maximální výše platby za poskytnutí spotřebitelského úvěru. Nařízení vlády č.238/2008 Z. z., kterým se stanoví výška, jíž nesmí přesáhnout platba za poskytnutí spotřebitelského úvěru, vstoupilo v účinnost 1. července 2008. Nařízení vlády stanoví, že výše

této platby nesmí přesáhnout dvojnásobek průměrné hodnoty RPSN pro příslušný typ spotřebitelského úvěru (platné ke dni podpisu smlouvy o tomto úvěru) a současně nesmí přesáhnout čtyřnásobek hodnoty váženého průměru průměrných hodnot RPSN a průměrné úrokové míry za všechny typy spotřebitelských úvěrů. Toto nařízení bylo zrušeno 11. 6. 2010, avšak dne 1. 7. 2014 byla přijatá regulace v Občanském zákoníku Slovenska, kdy úrokový strop je definován jako maximální splátka. Tento krok byl zaveden z důvodu ochrany spotřebitele před nebankovními institucemi. Banky a nebankovní společnosti musí podle zákona snížit úroky a poplatky za půjčky pod hranici 29,4% ročně pro spotřebitelské úvěry.[25]

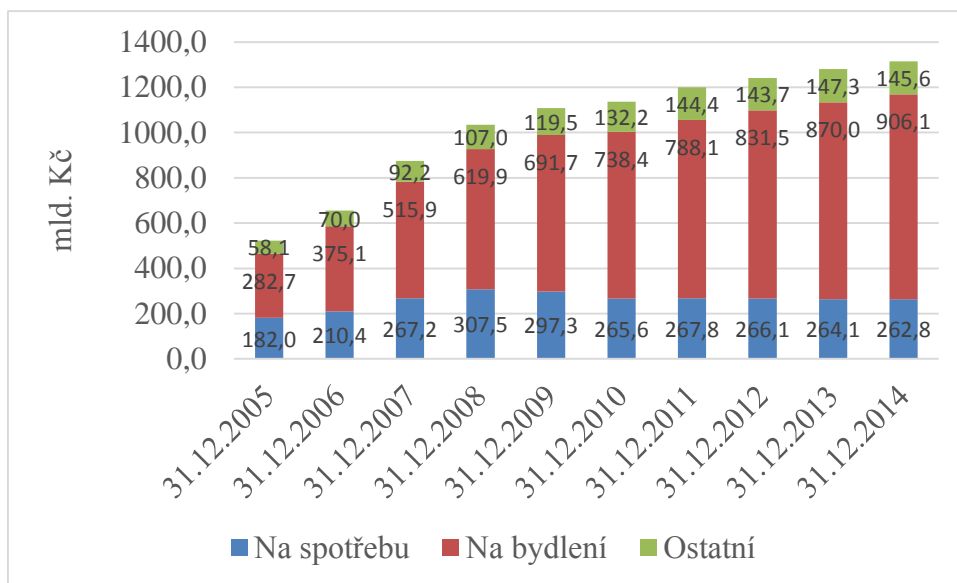
3.7.5 Porovnání limitování úrokových sazeb a zastropování RPSN v jednotlivých státech

Z uvedených informací vyplývá, že Německo jako jediné z této čtveřice nijak nelimituje úrokovou sazbu a ani nezastropuje RPSN. Francie danou sazbu limituje relativně, to znamená, že Francouzská národní banka jednou za čtvrtletí stanoví průměrnou efektivní sazbu, která je zveřejněna v Úředním spise, který vydá. Podobně je na tom i Polsko, taktéž limituje relativně, kdy maximální úroková sazba nesmí překročit čtyřnásobek lombardní sazby polské národní banky. Maximální výše úrokové sazby se mění pokaždé, když se změní referenční úroková sazba. Jediné Slovensko limituje RPSN absolutně, to znamená, že je přesně daná hranice, která nesmí být překročena. Tato hranice je 29,4% ročně pro spotřebitelské úvěry.

4 ANALÝZA ZADLUŽENOSTI DOMÁCNOSTÍ

Krize a makroekonomické cykly jsou neoddělitelnou součástí vývoje každé ekonomiky. Trh spotřebitelských úvěrů značně ovlivňují makroekonomické faktory. Na spotřebu a zadlužování domácností má přímý vliv reálný příjem domácností, včetně očekávaného vývoje v budoucnu (tzv. permanentní důchod) a nepřímo působí i nezaměstnanost a samozřejmě ekonomický růst. Mezi ekonomickým růstem a zadlužováním domácností je obvykle pozitivní vztah, není-li narušen negativními očekáváními budoucích příjmů, ale naopak negativní vztah je mezi růstem nezaměstnanosti a růstem objemu úvěrů. Na druhou stranu vysoká míra nezaměstnanosti žene vysoké procento spotřebitelů kvůli jejich rizikovosti do náruče úvěrových predátorů, protože domácnosti s nízkými příjmy stále potřebují pokrývat své základní potřeby, ale jejich rizikový profil jim aktuálně neumožní získat úvěr u důvěryhodnějších institucí. Rizikový profil potenciálních klientů dopadá nejen na samotné zadlužování, ale i na substituci mezi spotřebitelskými úvěry a jinými typy úvěrů. Důležitou roli hraje regulace a dozor nad finančním trhem. Jedním z nejdůležitějších faktorů, který ovlivňuje zadlužování domácností je cena, tedy úroková míra, respektive RPSN (roční procentuální sazba nákladů), za který věřitel úvěr nabízí. [21]

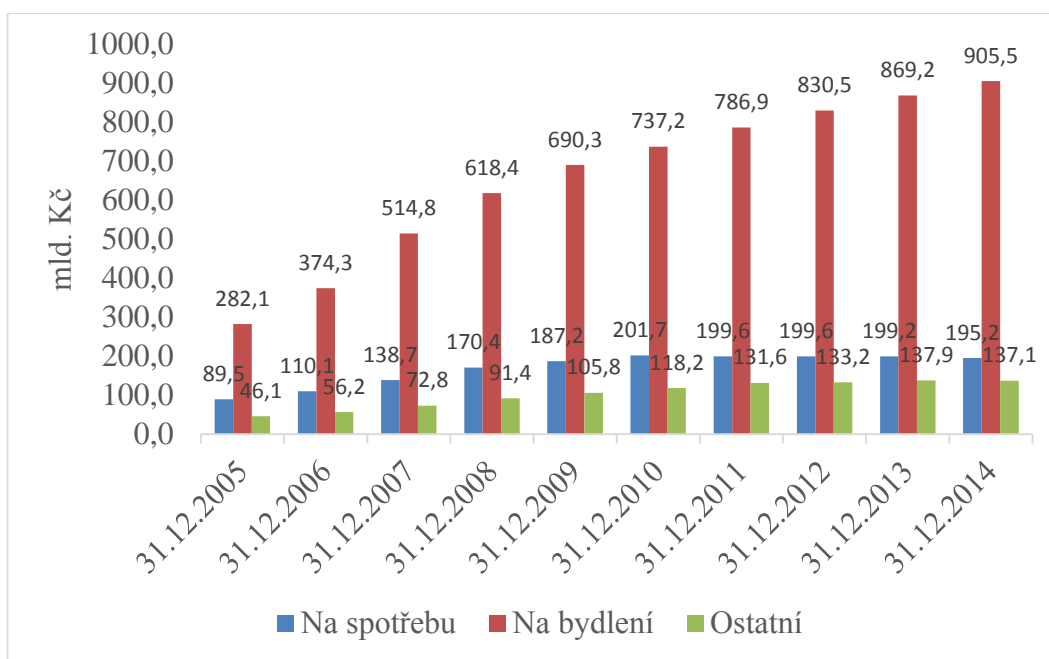
Globální krize se vlivem makroekonomických faktorů, které byly zmíněny, promítla i do zadlužování českých domácností. Podle statistik ČNB zahrnujících banky, družstevní záložny i ostatní finanční instituce se ke konci roku 2009 stavy úvěrů domácnostem zvýšily meziročně o 74 mld. Kč, zatímco v roce 2008 dosáhl meziroční růst 159 mld. Kč (Obrázek 2). [21]

Obrázek 2: Vývoj celkové zadluženosti domácností v ČR v letech 2005-2014

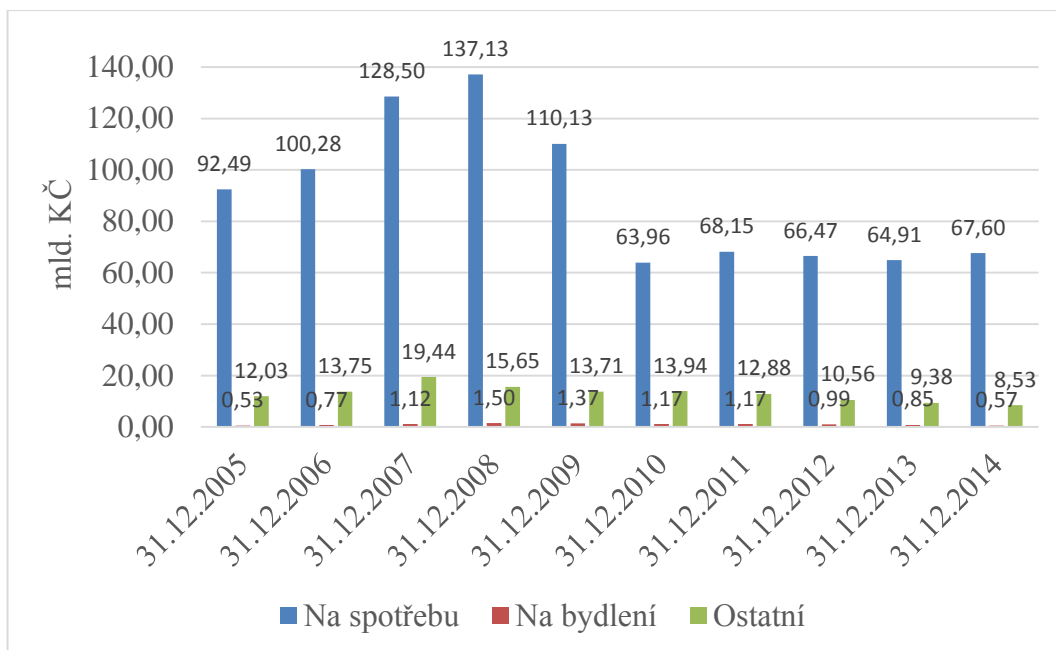
Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů ČNB

Tento pokles dynamiky způsobily zejména dva faktory a to, nižší schopnost českých domácností přijímat další závazky a dále též vyšší obezřetnost poskytovatelů, tento fakt je typickým průvodním jevem krize, tj. že instituce půjčují menšímu množství klientů (jak firemním tak domácnostem) kvůli jejich vyšší rizikovosti. Zmíněný propad dopadl odlišně na bankovní a nebankovní poskytovatele půjček. Zatímco bankovní půjčky obyvatelstvu resp. objem celkových pohledávek v roce 2009 vzrostly (Obrázek 3), objem půjček od nebankovních zprostředkovatelů meziročně poklesl (Obrázek 4). V roce 2010 tento propad pokračoval, neboť objem bankovních spotřebitelských úvěrů vzrostl pouze o 13,6 mld. Kč, ale objem nebankovních spotřebitelských úvěrů poklesl o téměř 44 mld. Kč, což bylo z části dáno změnou vykazování objemu úvěrů GE Money Multiservis, a.s., u kterého došlo k deklasifikaci v roce 2010 z nebankovního do bankovního financování, protože se stal součástí GE Money Bank, a.s. V roce 2014 vykázalo spotřebitelské financování v nebankovním segmentu meziroční nárůst o 2,7 mld. Kč na 67,6 mld. Kč, zatímco bankovní půjčky na spotřebu poklesly o 4 mld. na celkových 195,2 mld. Kč. [21]

Obrázek 3: Graf zadlužení domácností – banky a družstevní záložny v mld. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů ČNB

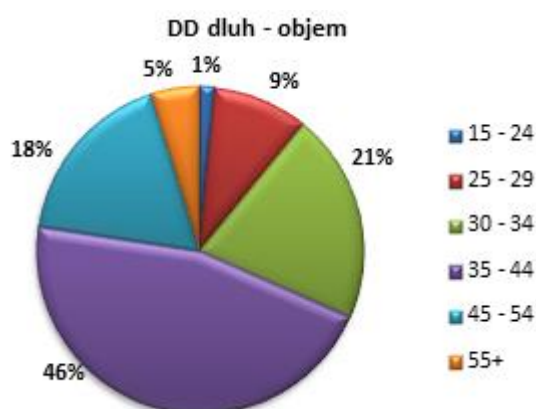

Obrázek 4: Graf zadlužení domácností – od ostatních finančních institucí v mld. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů ČNB

4.1 Úvěrování obyvatelstva dle věkových skupin

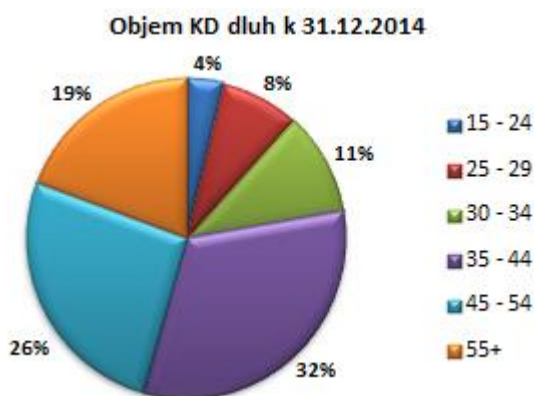
Necelou polovinu objemu dlouhodobého dluhu koncem roku 2014 tvoří lidé ve věku 35 až 44 let. Na celkovém počtu klientů s dlouhodobým dluhem se tato věková skupina podílela dvěma pětinami. Nejvyšší částku dlouhodobého dluhu připadající na jednoho klienta však vykazovala věková kategorie 30 až 34 let. Nejmenší díl dlouhodobého dluhu měla nejmladší věková kategorie a nejnižší byl i její podíl na celkovém počtu klientů s dlouhodobým dluhem. Nejnižší průměrnou částku vykazala nejstarší věková skupina 55+. Z celkového počtu obyvatel ve věku 35 až 44 let jich mělo dlouhodobý dluh 27 %, zatímco u nejmladší věkové skupiny to byla pouhá 2 % a u nejstarší pak 4 %. (Obrázek 5) [1]

Obrázek 5: Dlouhodobý dluh – objem dle věkové skupiny obyvatelstva

Zdroj: [1]

Téměř třetinu krátkodobého dluhu měla, stejně jako u dlouhodobého dluhu, věková skupina 35 až 44 let. Více než čtvrtina krátkodobého dluhu připadla na osoby ve věku od 45 až 54 let a tato věková skupina vykázala také nejvyšší průměrnou částku na klienta. Pouhá 4 % krátkodobého dluhu patřila nejmladší věkové kategorii, tato kategorie vykázala i nejnižší průměrnou částku na klienta. Polovina lidí s krátkodobým dluhem byla ve věku od 35 až 54 let. Téměř každý druhý obyvatel ve věku od 35 do 54 let měl krátkodobý dluh, zatímco u nejmladší věkové kategorie to bylo 13 % a u nejstarší pak 18 %. (Obrázek 6) [1]

Obrázek 6: Krátkodobý dluh – objem dle věkové skupiny obyvatelstva

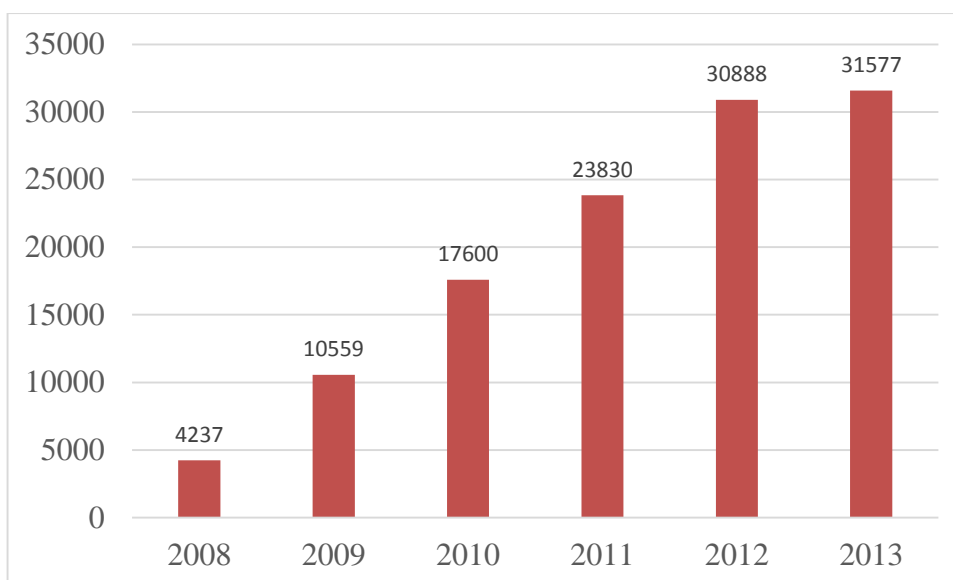
Zdroj: [1]

Pouze u nejstarší věkové kategorie nepatrně převažuje objem krátkodobého dluhu nad dlouhodobým. Rozdíl tvoří pouhé tři procentní body. Nejvyšší podíl dlouhodobého dluhu na celkovém objemu dluhu v dané věkové kategorii nalezneme u lidí ve věku od 30 do 34 let, a to 86 %.

U navazující věkové kategorie se dlouhodobý dluh na celkovém podílel 81 %. Naopak druhý nejvyšší podíl krátkodobého dluhu na celkovém vykázala nejmladší věková skupina (40 %). [1]

4.2 Podané insolvenční návrhy a exekuce českých domácností

Počty insolvenčních návrhů fyzických osob, neboli spotřebitelů stále rostou. Tempo nárůstu se však razantně snížilo. Pro srovnání růst insolvenčních návrhů činil mezi roky 2010/2009 149%, v období 2011/2010 66,7%, v letech 2012/2011 35,4%, mezi roky 2013/2012 7,6% a v období 2014/2013 již jen 2,2% a to i po započtení nepodnikajících živnostníků (Obrázek 7). [22]

Obrázek 7: Graf - vývoj insolvenčních návrhů na české spotřebitele v letech 2008-2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle Creditreform

Oddlužení je možné řešení insolvence. Formy oddlužení jsou buď zpeněžení majetku dlužníka, nebo plněním splátkového kalendáře, kdy dlužník musí během 5 let splatit věřitelům alespoň 30% dluhu. V případě, kdy dlužník není schopen řešit úpadek oddlužením, je prohlašován konkurz. V roce 2014 podalo žádost o oddlužení celkem 29967 osob, z toho oddlužení bylo povoleno v 24 897 případech. Ve srovnání s rokem 2013 počet žádostí o oddlužení mírně klesl (0,2%), avšak vzrostl počet povolených oddlužení a to o 13%. Oddlužení ve formě zpeněžení majetku využilo v průběhu roku 2014 celkem 781 dlužníků. V ostatních případech bylo oddlužení řešeno sestavením splátkového kalendáře. Přesto, že zpeněžení majetku jako možný způsob řešení dluhů využilo v roce 2014 o 36,5% víc dlužníků než v roce 2013, pořád jsou to jen 3,1% ze všech povolených oddlužení. [22]

V roce 2014 bylo zahájeno 828.000 exekucí na peněžitá i nepeněžitá plnění. Tento údaj je téměř shodný s rokem 2012, oproti roku 2013, kdy bylo soudně nařízeno 714.000 exekucí, jde o bezmála 16procentní nárůst.

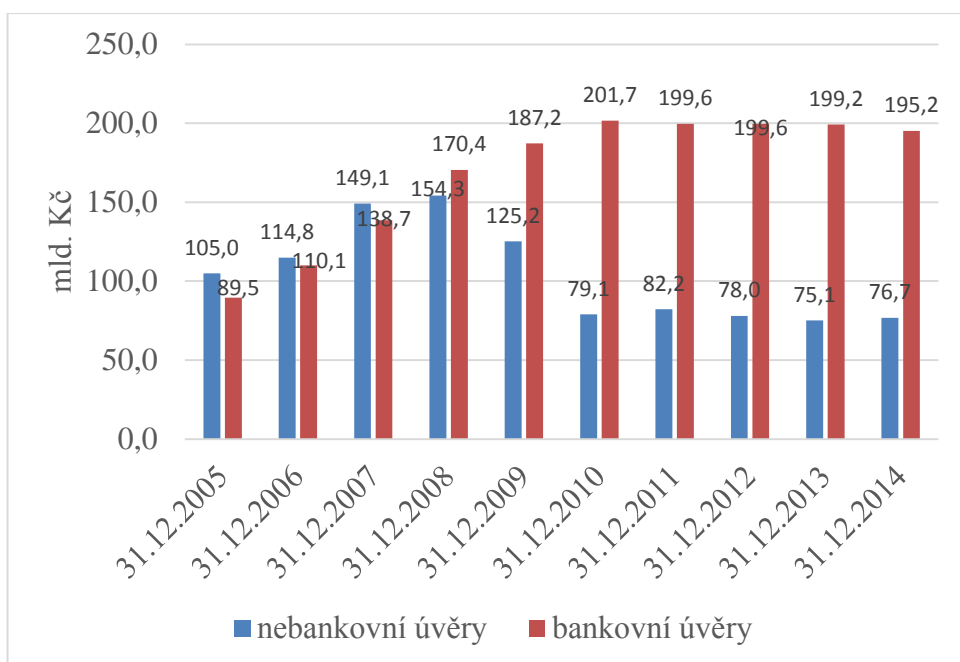
Exekutorská komora ČR předpokládá, že na počet exekucí za rok 2014 mělo vliv několik faktorů. Mezi ně se dá zařadit změna poplatků za podání platebního rozkazu nebo předávání spisů ze soudních výkonů rozhodnutí exekutorským úřadům. I když k úplnému předání těchto spisů mělo dojít už v roce 2013, vloni soudy převedly na exekutorské úřady dalších 45.500 řešených případů.

Počet podaných návrhů na zastavení exekuce ve lhůtě podle § 46 odst. 6 exekučního řádu činil v roce 2014 14.600. V kontextu s celkovým nápadem exekucí se může hovořit o příznivém indikátoru, který svědčí o legitimitě procesu nařizování exekucí. [13]

4.3 Analýza spotřebitelských úvěrů v ČR

Spotřebitelský trh v ČR můžeme rozdělit na dvě oblasti: bankovní spotřebitelské úvěry (tj. úvěry, jež poskytly subjekty s bankovní licenci) a nebankovní spotřebitelské úvěry (tj. úvěry od subjektů bez bankovní licence). Takto se dělí z pohledu vykazovaných dat. Existují subjekty, které nemají bankovní licenci, ale spadají pod dohled ČNB (například společnosti AKCENTA CZ, a.s., CETELEM ČR, a. s., COFIDIS s.r.o., ESSOX s.r.o. či Home Credit a.s.). Za vhodné dělení subjektů je možné považovat dělení na subjekty pod kontrolou ČNB, subjekty mimo kontrolu ČNB organizované v ČLFA a subjekty mimo kontrolu ČNB i mimo ČLFA. [21]

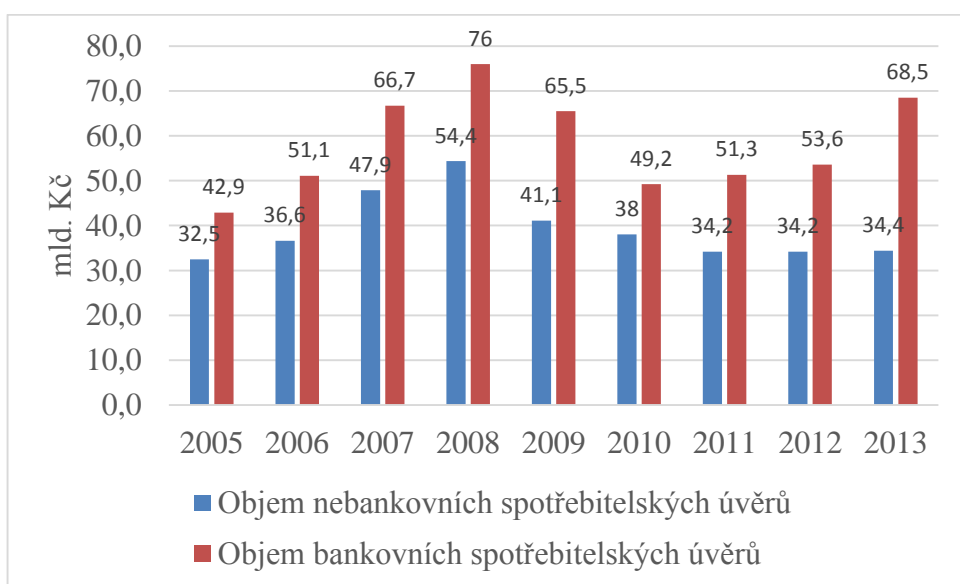
Pro analýzu dynamiky spotřebitelského trhu v ČR můžeme použít několik typů ukazatelů. Prvním z nich je kumulativní objem úvěrů poskytnutých k určitému datu (tj. stavová veličina v rozvaze finanční společnosti). Obrázek 8 ukazuje, že ke konci roku 2014 objem bankovních úvěrů spotřebitelské povahy (tj. včetně pohledávek na běžném účtu, kontokorentů a kreditních karet) poklesl na 195,2 mld. Kč a objem nebankovních spotřebitelských úvěrů naopak mírně vzrostl na 76,7 mld. Kč. Celkový objem spotřebitelských půjček v ČR dosáhl 271,9 mld. Kč k 31. 12. 2014. Je potřeba zdůraznit, že neexistuje přesná statistika, která by vykazovala celkový objem poskytnutých spotřebitelských úvěrů v ČR, tj. včetně desetitisíců malých poskytovatelů či zprostředkovatelů půjček. [21]

Obrázek 8: Graf objem spotřebitelských úvěrů v ČR v letech 2005-2014

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů ČNB

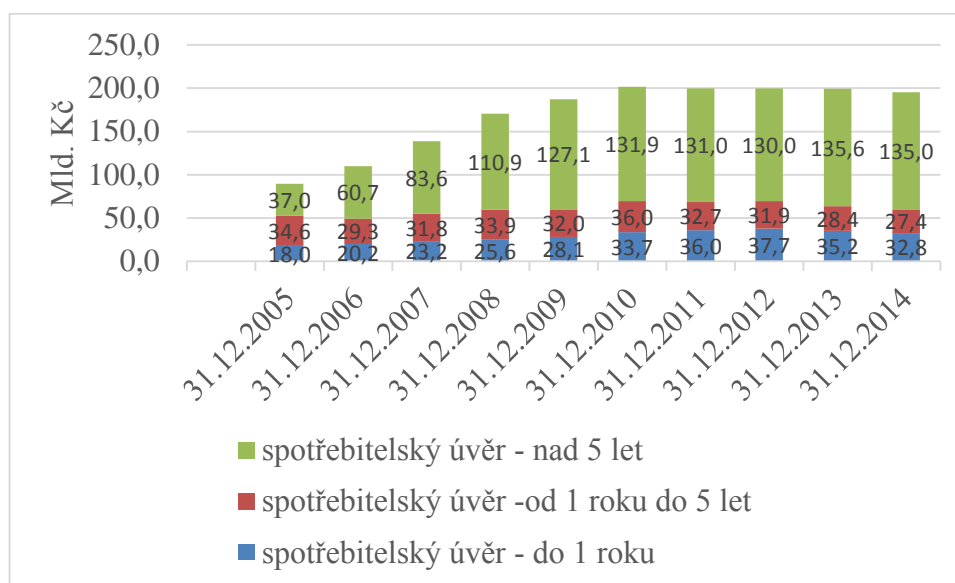
Druhým ukazatelem je objem nových úvěrů poskytnutých v daném roce, i zde je patrná dominance bankovního financování spotřebitelů (Obrázek 9). V roce 2008 dostoupilo vrcholu spotřebitelské financování jak u bank (76,0 mld. Kč) tak u nebankovních subjektů (54,4 mld. Kč). Do roku 2011 objem klesal a poslední 2 roky opět mírně stoupá. Nárůst objemu poskytnutých spotřebitelských úvěrů však můžeme zaznamenat jen mezi bankovními subjekty. [21]

Obrázek 9: Graf objem spotřebitelských úvěrů v ČR za období 2005-2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů ČNB a ČLFA

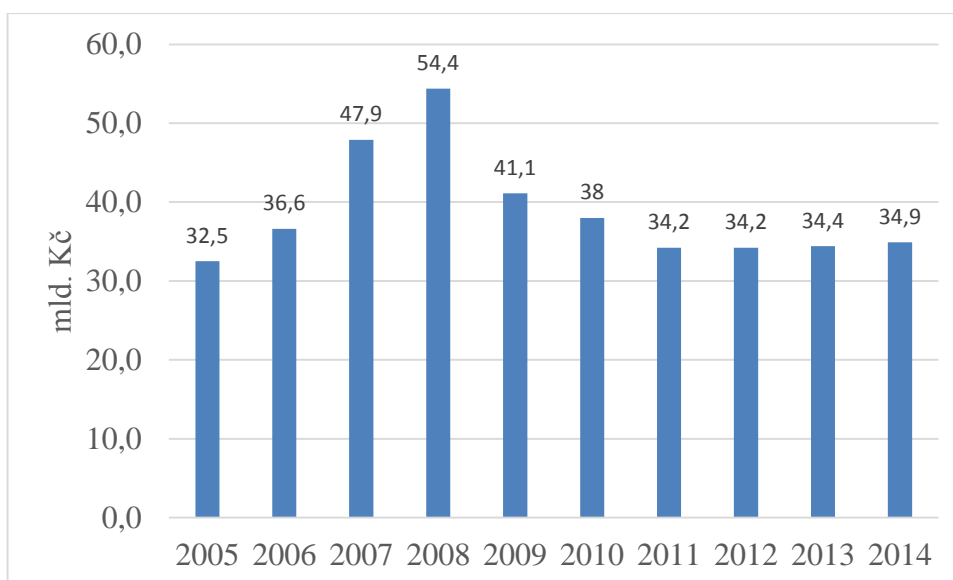
Ke konci roku 2014 činily bankovní úvěry spotřebitelské povahy 195,2 mld. Kč. Obrázek 10 ukazuje rozdělení těchto úvěrů podle tří různých splatností (do 1 roku, 1-5 let a nad 5 let) a ukazuje, že nejvíce spotřebitelských úvěrů poskytnutých bankami se splatností nad 5 let (135 mld. Kč neboli 69% podíl k 31. 12. 2014) následované úvěry do jednoho roku (32,8 mld. Kč) a úvěry se splatností 1-5 let (27,4 mld. Kč). Mezi nejvýznamnější poskytovatele bankovních úvěrů v ČR patří Česká spořitelna, GE Money, ČSOB včetně ERA - Poštovní spořitelny a Komerční banka. [21]

Obrázek 10: Graf objem spotřebitelských úvěrů poskytnutých bankami podle doby splatnosti za období 2005-2014

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů ČNB

Nebankovní spotřebitelské úvěry poskytovalo 18 členských společností ČLFA (včetně řady leasingových společností, které je poskytují dodatkem k leasingovým produktům). Celkem byly poskytnuty úvěry pro osobní potřebu ve výši 34,94 mld. Kč, což představuje meziroční zvýšení o 1,5 % (Obrázek 11). Objem a podíl produktů byl, že osobní půjčky byly poskytnuty ve výši 11,07 mld. Kč, což je 31,7 %, revolvingové úvěry ve výši 12,76 mld. Kč, to činí 36,5 % a financování v místě prodeje 11,11 mld. Kč, to je 31,8 % (meziroční pokles podílu osobních půjček o 0,8 % a financování v místě prodeje o 0,2 %, meziroční růst podílu revolvingových úvěrů o 1 %). Bylo uzavřeno celkem 921.119 smluv o spotřebitelských úvěrech (meziroční pokles o 1,6 %), počet aktivních úvěrových smluv na konci r. 2014 činil 1 641 945 a objem pohledávek z aktivních úvěrových smluv na konci roku 2014 byl 57,1 mld. Kč. [19]

Obrázek 11: Graf Objem spotřebitelských úvěrů v ČR poskytnutých členy ČLFA v období 2005-2014

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů ČLFA

4.4 Komparace spotřebitelských úvěrů poskytovanýchmi bankovními institucemi a nebankovními institucemi

Pro tuto komparaci byly vybrány tyto tři bankovní instituce Air Bank, a.s., Česká spořitelna, a.s., Komerční banka, a.s., které Navigátor bezpečného úvěru vyhodnotil dle bezpečnosti jako bezpečné věřitele. Z nebankovních institucí byly jako bezpeční věřitelé vybrány tyto tři členové ČLFA Cetelem ČR, a. s., Cofidis, s.r.o., Essox s. r. o.

Pro komparaci těchto institucí byl vybrán spotřebitelský úvěr ve výši 100 000 Kč na dobu splatnosti 5 let. Výsledek komparace bude zobrazen v Tabulce č. 2.

Air bank, a.s.

Jako spotřebitelský úvěr Air Bank, a.s. nabízí produkt Nová půjčka na cokoliv. Nejnižší možná částka na půjčení je 5 000 Kč při minimální době splácení 6 měsíců, nejvyšší možná půjčka je 600 000 Kč při maximální době splácení 8 let. Dále odměňují klienty za včasné splácení a to zaručující úrokovou sazbou a odpuštěním posledních splátek, klienti tak mohou ušetřit i několik desítek tisíc. Navíc Air Bank, a.s. nepožaduje žádné poplatky za sjednání a vedení půjčky ani za mimořádnou splátku nebo předčasné splacení. Peníze klientovi zašlou na jimi zdarma založený účet, který klient i následně používá ke splácení. Pro stávající klienty s běžným účtem se nový nezakládá. Novou půjčku je možné získat přes internet nebo osobně na pobočce. [14]

Česká spořitelna, a.s.

Produkt Spotřebitelský úvěr od ČS, a. s. je možné získat v částce od 100 000 Kč do 700 000 Kč bez zajištění a horní hranice úvěru není dána, ale pokud přesáhne částku 700 000 Kč, jedná se o úvěr se zajištěním. Klientovi nabízí jistotu pevné úrokové sazby. Dále nabízejí klientovi odměnu, kterou je možné získat pouze u úvěru se sjednanou splatností delší než 3 roky. Nárok na odměnu klientovi vzniká vždy řádným a včasným uhrazením každé jednotlivé pravidelné měsíční splátky úvěru. Výše odměny je 5 % z výše takové řádně uhrazené splátky a bude matematicky zaokrouhlena na celé koruny. Tato odměna je klientovi připsána na zvláštní účet, jehož zůstatek bude úročen úrokovou sazbou 5 % ročně. Bližší podmínky pro výplatu a čerpání odměny se uvádí v úvěrové smlouvě. ČS, a.s. si účtuje jednorázový poplatek za zpracování úvěru ve výši 1000 Kč. [18]

Komerční banka, a.s.

KB, a.s. nabízí produkt Rychlá osobní půjčka, který poskytuje ve výši od 30 000 Kč do 2 500 000 Kč bez zajištění s maximální dobou splatnosti 6 let. Klient musí mít založený účet u KB, a.s. z kterého se splácí půjčka. Klient neplatí poplatky za předčasné splacení nebo částečné splacení části půjčky. Klient si sám může vybrat v jaký den bude splácet např. den po výplatě. Klient zaplatí poplatek 490 Kč za zpracování a vyhodnocení žádosti o úvěru, další poplatky za vedení účtu jsou uvedeny v sazebníku. [11]

Cetelem ČR, a.s.

Cetelem ČR, a. s. poskytuje osobní půjčku na cokoli ve výši od 20 000 Kč do 200 000 Kč s dobou splatnosti od 6 měsíců do 8 let. Klient zde neplatí poplatky za sjednání a vedení úvěru, stejně jako mimořádnou splátku nebo předčasné splacení. Klient může získat odměnu za řádné splacení a to v podobě odpuštěné jedné splátky ročně. Cetelem nabádá klienty ke zodpovědnému úvěrování a to, že při poskytování úvěrů vždy hledá to správné řešení a přizpůsobuje jej přesně na míru klientovým plánům a potřebám rodinného rozpočtu. [10]

Cofidis s.r.o

Cofidis s. r. o. nabízí spotřebitelské úvěry partnerské, novomanželské, na auto, rekonstrukci, domácnost nebo hotovost. Partnerský úvěr se jeví jako nejvýhodnější z důvodu nabízené úrokové sazby, která je dle Cofidis, s.r.o. nastavená podobně jako u bank, proto byl vybrán pro komparaci. Je nabízen ve výši od 40 000 Kč do 500 000 Kč s dobou splatnosti od jednoho roku do 5 let. Sjednání úvěru, vedení úvěru, mimořádné splátky, předčasné splacení úvěru je zdarma. Klient si volí, jestli o úvěr žádá sám nebo s partnerem. [12]

Essox s.r.o.

Essox s.r.o. nabízí produkt Bezpečná půjčka. Jedná se o hotovostní půjčku na cokoliv. Peníze klient může použít na nákup nových spotřebičů do domácnosti, sportovního vybavení nebo čehokoliv, o čem sní a je jen na klientovi, co si za ni pořídí. Bezpečná půjčka je neúčelový úvěr. Díky pojištění schopnosti splácet, které je pro klienty zdarma, je půjčka bezpečným způsobem financování. Půjčka je bez poplatku za zpracování, nemá žádné měsíční poplatky, ale je zde poplatek za předčasné splacení 0,5% pokud doba předčasného splacení nepřesahuje 1 rok z celkové částky úvěru a 1% pokud doba předčasného splacení přesahuje 1 rok z celkové částky úvěru. Výše úvěru je od 15 000 Kč do 200 000 Kč s dobou splatnosti od 6 měsíců do 7 let. [2]

Tabulka 2: Příklad spotřebitelského úvěru na 100 000 Kč a dobou splatnosti 5 let od jednotlivých institucí

Instituce	Výše úvěru v Kč	Doba splatnosti (měsíce)	Měsíční splátka v Kč	Úroková sazba v %	RPSN v %	Poplatky	Celková splacená částka v Kč
Air bank	100 000	60	2 371	14,9	15,97	0	142 185*
ČS	100 000	60	2 441	15,8	17,80	1 000	147 404*
KB	100 000	60	2 066	8,2	8,70	490	122 522,8
Cetelem	100 000	60	2 445	14,48	15,49	0	141 120*
Cofidis	100 000	60	2 189	11,9	11,9	0	131 340
Essox	100 000	60	2 354	14,52	15,52	0	141 232,2

* u Air Bank, České spořitelny a Cetelem nejsou započítány možné odměny za včasné splacení úvěru

Zdroj: Vlastní zpracování dle jednotlivých kalkulaček spotřebitelských úvěrů

Dle výše uvedené tabulky se jako nejvýhodnější půjčka jeví ta od Komerční banky. Nebankovní instituce se vyšší úrokových sazeb a RPSN přibližují k tomu, co nabízejí bankovní instituce, ale je nutno říci, že ne všechny nebankovní instituce nabízejí výhodné podmínky pro klienty, na českém finančním trhu se nacházejí i takové instituce, které nabízejí úvěry s několikanásobně vyšší úrokovou sazbou než banky a s RPSN pohybující se v řádech stovek až tisíců procent.

ZÁVĚR

Denno denně je člověk ovlivňován k tomu, aby se zadlužil prostřednictvím reklamy finančních institucí, ať už je to v období Vánoc, či po celý rok. Tento nástroj slouží k tomu, aby se obyvatelé zamysleli nad svými potřebami a finančními možnostmi. Jsou situace, jako je například ztráta zaměstnání, kdy člověk, který nemá finanční rezervy, musí řešit, jak a kde získá finanční prostředky, aby zajistil své základní potřeby, tudíž se porozhlédne na finančním trhu. Tam vyhledává zprostředkovatele, jímž může být buď bankovní, či nebankovní instituce a následně zohledňuje výhodnost jimi nabízených úvěrů. Jedním z možných měřítek je výše RPSN. Bankovní instituce nabízejí v porovnání s nebankovními institucemi lepší podmínky, i přes to, že některé nebankovní instituce se blíží k podmínkám institucí bankovních. Nicméně je nutné připomenout, že na finančním trhu jsou i poskytovatelé, jež se nazývají finančními predátory a jejich výše RPSN se pohybuje v řádech stovek až tisíců procent. Na základě provedené rešerše by zavedení stropu na RPSN nemuselo být až tak výhodné pro spotřebitele, ba naopak by mu mohlo uškodit vzhledem k zpřísnění podmínek pro získání úvěru.

Z analýzy, jež byla provedena, vyplývá, že při růstu nezaměstnanosti zároveň roste i objem poskytnutých úvěrů. Z důvodu větší rizikovosti klientů jsou bankovní instituce obezřetnější a klienta více prověřují, zdali je schopen splácet závazky, a proto se mnohdy obrací na nebankovní instituce, které mají nižší požadavky na klienty. Jako další možnost se jeví půjčka od již zmiňovaného finančního predátora, která může způsobit pád klienta do dluhové pasti. Ovšem objem těchto úvěrů není zahrnut do analýzy, jelikož nikde není přesná statistika obsahující tyto úvěry. Nicméně i vzhledem k této situaci objem úvěrů od bankovních institucí rostl mnohem více než objem úvěrů od nebankovních institucí. V ČR byl zpozorován i patrný nárůst insolvenčních návrhů na fyzické osoby společně se zvyšující se mírou exekucí. Nejvyšší podíl na zadlužování domácností v ČR mají obyvatelé ve věku 35 až 44 let. Naopak nejmenší podíl má skupina ve věku 15-24 let. Jako možné řešení pro snížení zadluženosti domácností se nabízí mnohonásobně větší kladení důrazu na finanční gramotnost, aby si každý člověk mohl určit, jaké jsou jeho finanční možnosti v souvislosti se základními potřebami a zdali je skutečně nutné vzít si úvěr za nevýhodných podmínek.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] Barometr 4. čtvrtletí roku 2014. CZECH BANKING CREDIT BUREAU, a.s. CBCB - Czech Banking Credit Bureau, a.s. [online]. 2015 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/sqlcache/uverovy-barometr-brki-nrki-4q2014.pdf>
- [2] Bezpečná půjčka. Essox [online]. (c) 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <https://www.essox.cz/pujcky/>
- [3] ČERNOHORSKÝ, Jan a Petr TEPLÝ. Základy financí. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3.
- [4] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Databáze ARAD [online]. 2003-2009 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>
- [5] Dohled nad ochranou spotřebitele. MINISTERSTVO FINANCÍ. Proč se finančně vzdělávat? [online]. © 2013 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/popis-financniho-trhu/dohled-nad-ochranou-spotrebitela>
- [6] German Civil Code. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz [online]. © 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0735
- [7] Charakteristika spotřebitelského úvěru. ČLFA [online]. © 2003-12 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.clfa.cz/index.php?textID=48>
- [8] O ČNB. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. Česká národní banka [online]. ©2003-2015 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/
- [9] Ochrona konsumenta przed nadmiernymi odsetkami. Skuteczność rozwiązań antylichwiarskich. Praktycznateoria.pl [online]. 2011 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.praktycznateoria.pl/ochrona-konsumenta/>
- [10] Osobní půjčka. Cetelem [online]. © 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <https://www.cetelem.cz/osobni-pujcka/>
- [11] Osobní úvěr. Komerční banka [online]. © 2014 Komerční banka [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.kb.cz/cs/lide/obcane/pujcky/penize-na-cokoliv/pujcka-bez-rizika-osobni-uver.shtml>
- [12] Partnerská půjčka. Cofidis [online]. © 2012 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.cofidis.cz/akce-urok-948/>

- [13] Počet exekucí v loňském roce vzrostl (01.04.2015). Exekutorská komora ČR [online]. © 2009 - 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1959-pocet-exekuci-v-lonskem-roce-vzrostl-01-04-2015?w=>
- [14] Proč si půjčit u nás. Air Bank [online]. 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <https://www.airbank.cz/cs/pujcka/proc-si-pujcit-u-nas/>
- [15] Předpis č. 145/2010 Sb.: Zákon o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. AION CS. Zákony pro lidi [online]. © 2010-2015. 2010 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-145>
- [16] REVENDA, Zbyněk. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 5., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-240-6.
- [17] Spotřebitel. MINISTERSTVO FINANČÍ. Proč se finančně vzdělávat? [online]. © 2013 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/ochrana-spotrebitele/spotrebitel>
- [18] Spotřebitelský úvěr. Česká spořitelna [online]. 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.csas.cz/banka/nav/osobni-finance/spotrebitelsky-uver/o-produktu-d00019691>
- [19] Statistiky ČLFA (2007-2014). ČLFA. Česká leasingová a finanční asociace [online]. © 2003-12 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <http://www.clfa.cz/index.php?textID=65>
- [20] Taux d'usure. Banque de France [online]. 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <https://www.banque-france.fr/economie-et-statistiques/changes-et-taux/taux-dusure.html>
- [21] TEPLÝ, Petr. Navigátor bezpečného úvěru. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2013, 198 s. ISBN 9788024622873.
- [22] TISKOVÁ INFORMACE Vývoj insolvenčí v České republice v roce 2014. Creditreform [online]. © 2015 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://www.creditreform.cz/fileadmin/user_upload/CR-International/local_documents/cz/Presseartikel/Insolvence_2014.pdf
- [23] Úrokové sazby stanovisko ČNB [online]. 2011 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/legislativni_zakladna/stanoviska_cnb/download/urokove_sazby_stanovisko_cnb.pdf

- [24] ÚROKOVÝ STROP MENÍ PRAVIDLÁ PÔŽIČIEK NA SLOVENSKU. Pôžička.sr [online]. © 2015 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.pozicka.sr/urokovy-strop-meni-pravidla-poziciek-na-slovensku/>
- [25] ZASTROPOVÁNÍ RPSN LICHVU NEOMEZÍ, NEJVÍCE BY UŠKODILO SAMOTNÝM SPOTŘEBITELŮM. Zastropování RPSN lichvu neomezí, nejvíce by uškodilo samotným spotřebitelům [online]. 2014 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/zastropovani-rpsn-lichvu-neomezí-nejvíce-uskodilo-samotnym-spotrebitelum>
- [26] ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU A RADĚ o provádění směrnice 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru. Evropská komise [online]. 2014 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/consumers/archive/rights/docs/ccd_implementation_report_cs.pdf